

Eindrapport evaluatie project Werkstart

Amsterdam, mei 1995
Van Dijk, Van Soomeren en partners
C.A. van 't Hoff
E.P. Lagendijk

Inhoudsopgave

	pagina
Samenvatting	
1 Inleiding	1
2 Projectbeschrijving	3
2.1 Inleiding	3
2.2 Opzet van het project	3
2.3 Setting van het project	6
2.4 De trajecten van Werkstart	6
2.5 De modules van Werkstart	8
2.6 De instroom van jongeren	9
2.7 Conclusie	11
3 De jongens van Werkstart	13
3.1 Kenmerken van de instromers	13
3.2 De deelname aan de vier modules	15
3.3 Trajectresultaten	22
3.4 Recidive	24
3.5 Conclusie	25
4 Vijf jongens van Werkstart nader belicht	27
4.1 Inleiding	27
4.2 Een beeld van de geïnterviewde jongens	27
4.3 Analyse van de case-studies	32
4.4 Conclusie	36
5 Het netwerk van Werkstart	37
5.1 Inleiding	37
5.2 Interne samenwerking	37
5.3 Externe samenwerking	38
5.4 Samenwerking en overleg op beleidsniveau	42
5.5 Conclusie	43
6 Conclusies en aanbevelingen	44
6.1 De structurele voortzetting van het project	44
6.2 De organisatie bij voortzetting	46
6.3 Noodzakelijke randvoorwaarden	49

Samenvatting

Project Werkstart is een project voor jongens die in het Jongeren Opvang Centrum (JOC) zijn opgenomen. In het project worden jongeren na hun detentie niet zomaar los gelaten, maar keren zij onder professionele begeleiding terug in de maatschappij.

De hoofddoelstellingen van het project zijn:

- het bieden van een arbeidstoeleidingstraject aan jongens uit het JOC;
- het bevorderen van meer structurele mogelijkheden voor de arbeidstoeleiding van deze justitiële groep.

Van 1 februari 1993 tot 1 mei 1995 zijn 66 jongens bij het project ingestroomd, dat betekent 23 deelnemers op jaarbasis. Aan Individuele Trajectbegeleiding nemen 39 jongens deel en aan het traject Werkervaringsplaatsen 13. De resterende 14 jongens namen deel aan incidentele activiteiten van het project.

Binnen de trajecten kunnen jongens deelnemen aan diverse modules. Het gaat om training sociale vaardigheid, beroepsoriëntatie en beroepskeuze, onderwijs en werk. Ook kunnen jongens eventueel aan losse modules meedoen. De deelnemers worden intensief begeleid door de twee projectmedewerkers. Deze begeleiding is vooral op aspecten van het werk gericht; zij is persoonsgericht en niet-bureaucratisch.

Voor het onderzoek naar het project hebben we de registratiegegevens van een gedeelte van de deelnemers geanalyseerd. Het gaat om 30 jongens die (al dan niet voortijdig) zijn uitgestroomd. Uit de analyse van gegevens van deze jongens blijkt dat ze vrijwel allemaal hebben meegedaan aan de modules training sociale vaardigheid en beroepsoriëntatie en -keuze. Ze zijn begeleid bij de keuze van en voorbereid op de aansluitende scholings- of werkmodule.

Een klein aantal jongens heeft in het kader van het project een opleiding gevolgd. Tweederde gedeelte van de onderzoeksgroep heeft (gedurende lagere of kortere tijd) gewerkt. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om banen als schoonmaker of klusjesman, glazenwasser, medewerker in de detailhandel, magazijn- en archiefmedewerker bij een bank, schoolconciërge, stratemaker en meubelmaker.

In totaal hebben vijftien jongens uit de onderzoeksgroep een Werkstarttraject volledig doorlopen. Het project bereikt daarmee een succes-score van 50%. De deelnemers hebben sociale vaardigheden opgedaan, ze hebben zich georiënteerd op wat zij met hun toekomst willen, ze hebben soms een opleiding gevolgd en ze hebben werkervaring opgedaan. Zeven van de 30 onderzochte jongens hebben na afsluiting van het traject een vaste baan.

Belangrijke voorwaarden voor de afronding van het traject door de deelnemer zijn:

- een goede motivatie van de jongen,
- aanwezigheid van intensieve begeleiding en ondersteuning voor de start op de werkplek,
- het bestaan van een netwerk rondom de jongen,
- begeleiding op de werkplek zelf,
- een goede thuis- en/of huisvestingssituatie van de jongen.

Niet alleen de registratiegegevens van het project duiden op een gunstige score. In het kader van het onderzoek zijn vijf deelnemers geïnterviewd. Deze jongens zijn in het algemeen positief over Werkstart en over de begeleiding die zij hebben gekregen. Enkel een heeft op het moment van het interview een zinvolle dagbesteding.

Ook de vertegenwoordigers van netwerkinstellingen die zijn geïnterviewd oordelen positief over de aanpak van het project. Men vindt de medewerkers enthousiast, betrokken en deskundig en is zeer tevreden over de samenwerking. Vooral vanwege het feit dat het project toeleiding naar en begeleiding tijdens de werkperiode verzorgt, heeft men iets aan Werkstart.

Op basis van de onderzoeksgegevens concluderen we dan ook dat het project er in belangrijke mate in is geslaagd om haar doelstellingen te bereiken.

Dat niet alle jongens het traject volledig hebben afgerond is jammer, maar helaas niet verwonderlijk. De meeste jongens hadden voor ze met Werkstart te maken kregen nog nooit gewerkt. Bijna allen zijn drop-outs van scholen. Ze hebben vaak te maken met een opeenstapeling van problemen in de thuissituatie, verkeren soms in criminele circuits en hebben problemen met huisvesting. Deze problemen kunnen redenen zijn voor voortijdige uitval. Een andere reden daarvoor is de uitplaatsing van de deelnemer buiten de regio.

Onderzoek naar recidive-gegevens van de ex-deelnemers wijst uit dat van de jongens die minstens een half jaar zijn uitgestroomd, acht van de twintig in de justitiële registers voorkomen (dat is 40%). Zes van hen waren uitgevallen uit een Werkstart-traject.

Om op individueel niveau met jongens succes te kunnen behalen, is door het project een netwerk opgebouwd waarin vertegenwoordigers van arbeidstoeleidingsorganisaties, onderwijs en hulpverlening zijn opgenomen. Daarnaast zijn er ook contacten met werkgevers. Het netwerk is noodzakelijk om tot plaatsing van jongens op een arbeidsplek te komen. Werkstart kan dat niet alleen maar heeft daar anderen bij nodig.

Vanwege de sterke koppeling van Werkstart aan het JOC heeft daarmee ook het JOC zelf (indirect) de beschikking gekregen over dit netwerk.

De deelname vanuit verschillende sectoren aan het netwerk leidt er toe dat op uitvoerend niveau de bestaande verkokering wordt doorbroken. Op beleidsniveau is daar vooralsnog geen sprake van.

1 Inleiding

Het project Werkstart is ontwikkeld door het Jongeren Opvang Centrum (JOC, een onderdeel van het Sociaal-agogisch Centrum) en de gemeente Amsterdam. Het project sluit nauw aan bij een belangrijke gemeentelijke beleidsprioriteit, namelijk het vergroten van de werkgelegenheid voor en de arbeidsparticipatie van jongeren. In het project worden jongeren na hun detentie niet zomaar los gelaten, maar keren zij onder professionele begeleiding terug in de maatschappij. Deze begeleiding is erop gericht om werk voor de deelnemers te realiseren.

In mei 1994 hebben de begeleidingscommissie van het project en het Sociaal-Agogisch Centrum opdracht gegeven aan onderzoeksbureau Van Dijk, Van Soomeren en Partners (DSP) om evaluatie-onderzoek naar het project te verrichten. Dit is het eindrapport van het onderzoek. De basis van dit rapport wordt gevormd door twee eerdere tussenrapportages, namelijk:

- Tussenrapport Project Werkstart van november 1994, waarin verslag wordt gedaan van de eerste onderzoeksfase, van februari 1993 tot en met september 1994¹;
- Werkstart: een nieuw begin? waarin de ervaringen van vijf jongens met het project aan de orde komen²; dit rapport is in verkorte vorm in deze eindversie opgenomen.

In dit rapport geven we de voortgang van project Werkstart over de gehele onderzoeksperiode weer, dat wil zeggen van februari 1993 tot mei 1995.

Behalve van het reeds bestaande materiaal maken we voor dit geïntegreerde eindrapport gebruik van nieuwe onderzoeksgegevens. We hebben de voortgang van het project geactualiseerd aan de hand van de in het tussenrapport genoemde knel- en aandachtspunten en de aanbevelingen. Hiertoe hebben interviews plaats gevonden met de projectmedewerkers en is aanvullend schriftelijk materiaal geraadpleegd. De registratiegegevens van jongens zijn geanalyseerd voor de hele groep die is uitgestroomd per april 1995. Dit is gebeurd aan de hand van de door de project-medewerkers ingevulde monitoren.

Voorts beschrijven we in dit rapport de recidive-gegevens van jongens die minstens een half jaar voor het meetmoment zijn uitgestroomd.

Leeswijzer

Na deze inleiding volgt in hoofdstuk 2 de projectbeschrijving. We gaan in op de opzet van project Werkstart en de (justitiële) setting ervan. Voorts komen de trajecten en de daarbinnen ontwikkelde modules aan de orde. Met een analyse van de instroom van jongens vanuit het JOC (en Amal) sluiten we dit hoofdstuk af. In hoofdstuk 3 geven we een analyse van de registratie-gegevens van jongens die aan Werkstart hebben deelgenomen. Na een beschrijving van de kenmerken van de deelnemers, gaan we in op de deelname aan de verschillende modules. We geven de resultaten van de trajecten voor de deelnemers en we analyseren recidive-gegevens.

1 Zie: Tussenrapport Project Werkstart, C. van 't Hoff en E. Lagendijk, Van Dijk, Van Soomeren en Partners, Amsterdam, november 1994.

2 Zie: Werkstart: een nieuw begin? Ervaringen van vijf jongens met project Werkstart, Van Dijk, Van Soomeren en Partners, E. Lagendijk en C. van 't Hoff, Amsterdam, januari 1995.

In hoofdstuk 4 komen vijf jongens aan het woord. Na twee voorbeelden van case-studies volgt een analyse van de situatie van de vijf geïnterviewde ex-deelnemers. In hoofdstuk 5 beschrijven we het netwerk van Werkstart. De interne en externe samenwerking komt aan de orde. Ook noemen we samenwerking en overleg op beleidsniveau.

We sluiten het rapport af in hoofdstuk 6 met conclusies en aanbevelingen.

2 Projectbeschrijving

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk geven we een beschrijving van het project. Dit gebeurt aan de hand van schriftelijk materiaal van het project, te weten 'Projekt Werkstart, Verslag van het eerste projectjaar 1-2-1993 tot 1-2-1994'. Daarnaast zijn de projectmedewerkers meermalen geïnterviewd, alsmede medewerkers van het JOC. Tenslotte vormt cijfermatig materiaal van het project en van het JOC een onderzoeksbron.

2.2 Opzet van het project

De inhoud van het project

Werkstart is een project waarbij jongens vanuit een min of meer gesloten setting van het JOC worden begeleid naar een werkplek of een werkervaringsplaats. Het project is per 1 februari 1993 gestart. Werkstart heeft een aparte kantoorruimte in het JOC waar men ook cliënten kan ontvangen.

Binnen het project is aandacht voor training in sociale vaardigheden en beroepsoriëntatie en begeleide beroepskeuze. Daarnaast tracht men (aanvullende) opleidingstrajecten te realiseren op basis van een inventarisatie van het onderwijsniveau van de deelnemers. Dit mondt uit in een plaatsing op een werkplek waarbij een intensieve, individuele begeleiding plaatsvindt ook buiten de inrichting.

Uitgangspunt van Werkstart is een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een geslaagd traject. Men werkt samen met instanties van verschillende sectoren, bijvoorbeeld scholings- en opleidingsvoorzieningen, instanties voor arbeidsvoorziening en instellingen voor jeugdhulpverlening.

In het begin van het traject ligt het zwaartepunt vooral bij justitiële instanties. Het is de bedoeling dat in de loop van het traject de verantwoording wordt overgenomen door instanties op het terrein van de arbeidsvoorziening.

Doelstellingen

De hoofddoelstellingen van het project zijn de volgende.

- Het bieden van een arbeidstoeleidingstraject aan jongens uit het JOC. De jongens krijgen een aanbod op maat waardoor ze worden voorbereid op en toegerust voor werk. Ze worden actief begeleid totdat ze (vast) werk gevonden hebben.
- Het bevorderen van meer structurele mogelijkheden voor de arbeidstoeleiding van deze justitiële groep.

Aan de hand van deze algemene doelstellingen heeft het project de volgende werkdoelstellingen geformuleerd.

- 1 Het selecteren van jongens in het JOC die in aanmerking komen voor deelname aan het project en het voorbereiden van deze jongens op werk door middel van training en opleiding.
- 2 Het plaatsen van jongens op voor hen geschikte arbeidsplaatsen gedurende een bepaalde periode en het begeleiden van deze plaatsing.
- 3 Het overbruggen van de overgang van detentie naar vrijheid en zelfstandig leven.
- 4 Het actief bevorderen dat jongens na deze periode zo snel mogelijk vaste

- arbeidsplaatsen vinden, in samenwerking met geëigende instanties.
- 5 Het opbouwen van een bestand van werkplekken waar de jongens met enige begeleiding van de kant van de werkgever voor de duur van hun plaatsingsperiode in dienst kunnen zijn.
 - 6 Het vormen van een netwerk van instellingen en organisaties die jongens kunnen helpen bij het vinden van werk, het behouden van werk en bij het zich verder professioneel ontwikkelen.
 - 7 Het nader vormgeven en uitbouwen van werkwijze en methodiek ten aanzien van individuele trajectontwikkeling, arbeidstoeleiding en begeleiding van jongens.

Bij de vijfde doelstelling is door de projectmedewerkers de kanttekening gemaakt dat het opbouwen van zo'n bestand gezien de kleine schaal waarop Werkstart opereert, niet efficiënt is (wel worden in vele sectoren contacten met werkgevers onderhouden).

Doelgroep

Doelgroep van het project zijn in het JOC verblijvende jongens, die werk noch uitzicht op werk hebben en die niet meer naar school kunnen of willen gaan.

Criteria voor toelating zijn:

- de leeftijd is minimaal zestien jaar;
- de jongen woont in de arrondissementen Amsterdam of Haarlem;
- de jongen kan niet meer deelnemen aan het reguliere onderwijs;
- de jongen is gemotiveerd om mee te doen aan het project.

Het streven is om twintig tot 25 jongens per jaar aan het project te laten deelnemen.

Organisatie

Het project heeft twee medewerksters voor 80 %, namelijk:

- een coördinator met als taken begeleiding van deelnemers, methodiekontwikkeling en realisering van beleidsmatige veranderingen voor de cliëntgroep;
- een projectmedewerker met als taken de begeleiding van deelnemers en methodiekontwikkeling.

Aan het project is een begeleidingscommissie verbonden. Hieraan nemen instanties deel die werkzaam zijn op uiteenlopende terreinen. Het betreft een kinderrechter, de gemeente Amsterdam, het Arbeidsbureau Amsterdam Nieuw-West, het CBE/Regionaal Buro Onderwijs, het WODC van het ministerie van Justitie, het huis van bewaring de Havenstraat, het Sociaal-agogisch Centrum en het JOC. De begeleidingscommissie heeft vooral tot taak de beleidsmatige ontwikkeling van het project te begeleiden en te ondersteunen. De begeleidingscommissie adviseert ook over een structurele voortzetting na de experimentele periode.

De methode

Kenmerk van project Werkstart is het leveren van maatwerk. Men stelt de jongere centraal en gaat uit van zijn wensen en mogelijkheden. Maatwerk is noodzakelijk omdat jongens op elk moment in het JOC terecht kunnen komen en dat betekent dat ook instroom in Werkstart altijd mogelijk is. Het is praktisch bijna ondoenlijk om jongens als groep in programma's te laten meedraaien. Daarnaast is de situatie van de jongens vaak problematisch. Hun opleiding is slecht en ze hebben weinig of geen werkervaring. Vaak zijn er problemen in de thuissituatie. Zonder een op de persoon gerichte begeleiding hebben veel van deze jongens weinig kans op de arbeidsmarkt.

De begeleiding vanuit het project is intensief. Men investeert veel tijd en energie in de jongens. Het werk beperkt zich niet tot de kantooruren en vereist een praktische en flexibele opstelling. Men gaat echt samen met de jongen op pad. De project-medewerkers voeren gesprekken met jongens en begeleiden hen naar instanties als het arbeidsbureau en scholingsinstituten. Ook gaan ze mee naar een kennismakings-gesprek met een werkgever. Werkstart neemt zaken niet uit handen. Men spreekt jongens aan op de eigen verantwoordelijkheid en tracht hen te stimuleren.

De eigen aanpak wordt gekarakteriseerd als 'hard' en 'serieus'. De begeleider zelf bepaalt voor een groot deel zelf de invulling ervan; dit betekent dat onderlinge verschillen kunnen bestaan in de werkwijze.

Er zijn jongens bij die doorgewinterd zijn in de hulpverlening en die op een speciale manier begeleid moeten worden. Werkstart slaagt daar naar eigen zeggen redelijk goed in: men weet vaak de juiste snaar te raken. Mogelijk speelt het feit dat beide projectmedewerkers vrouw zijn, een rol.

Bij haar methode sluit Werkstart aan bij de mogelijkheden en de kracht van de jongens.

Werkstart biedt ook gedurende de werkperiode intensieve begeleiding. Als een jongen eenmaal aan het werk is hebben de projectmedewerkers in het begin in principe elke dag contact met een jongen en om de dag met de baas. Ze zien de jongen ongeveer één keer per twee weken, en bespreken de vorderingen dan uitgebreid. Met werkgevers is de vaste afspraak dat Werkstart gebeld wordt bij problemen. Naarmate een jongen langer op een plek zit, neemt de begeleiding in intensiteit af.

Behalve het onderhouden van contacten met werkgevers, gaat men altijd op huisbezoek en probeert de ouders of de voogd te stimuleren. Het is zeer belangrijk om te weten of de jongens steun vinden bij hun ouders en om deze te informeren en te instrueren.

De begeleiding van Werkstart is zoveel mogelijk op het werk gericht en niet op zaken daarbuiten, zoals huisvesting. Dit is niet altijd eenvoudig te scheiden omdat de woonsituatie van een deelnemer ontzettend belangrijk is: zonder huis of kamer is het bijna onmogelijk werken vol te houden. Werkstart zorgt soms voor advisering of doorverwijzing (het geven van adressen van kamerbureaus, of aanmelding bij een begeleid kamerwonen-project). Als een jongen begeleiding op andere terreinen nodig heeft, probeert Werkstart een doorverwijzing naar de juiste (hulpverlenings)instelling te realiseren.

Bij de deelname aan het project kunnen zich de volgende knelpunten voordoen.

- Ondanks een positieve start, kunnen jongens ongemotiveerd raken, zeker als zij buiten de inrichting weer in hun oude wereldje terecht komen. Het is van belang dat men erin slaagt een vertrouwensband met de jongen op te bouwen. Vanuit die band kan aan de motivatie gewerkt worden.
- Er kunnen problemen ontstaan als een jongen goed functioneert in Werkstart, maar juist slecht in het JOC. Vanuit de inrichting kunnen maatregelen noodzakelijk worden geacht, die tegen het belang van Werkstart indruisen (bijvoorbeeld de straf dat iemand niet naar buiten mag, terwijl hij naar zijn werk moet). Om dergelijke conflicten te voorkomen of op te lossen, is goed contact nodig tussen het project en de inrichting. Voorkomen moet worden dat Werkstart en het JOC tegen elkaar worden uitgespeeld.
- Een jongen kan zich buiten de inrichting heel anders gedragen dan binnen. Het is van belang voor de begeleiders inzicht in het functioneren van de jongens in het JOC te hebben. Dit in verband met de begeleiding van de jongens.
- Jongens doen soms een beroep op Werkstart voor verdere begeleiding buiten het

werk. Zo mogelijk worden dan andere hulpverleningsinstanties ingeschakeld.

2.3 Setting van het project

Project Werkstart functioneert vanuit het JOC, een justitiële inrichting voor opvang en observatie van jongens van 12 tot 18 jaar. Jongens komen er terecht door plaatsing op last van de kinderrechter. Dit kan gebeuren op strafrechtelijke basis in het kader van preventieve hechtenis, of op civielrechtelijke basis in verband met een onder toezicht stelling (OTS). Het JOC heeft een capaciteit van 33 plaatsen en de gemiddelde verblijfsduur is ongeveer 10 weken. Per januari 1995 is in verband met de sluiting van Amal, de capaciteit van het JOC uitgebreid met 16 plaatsen.

Een reden voor de subsidiëring van Werkstart was de start van Amal, een experiment voor de behandeling van Marokkaanse jongens van 12 tot 21 jaar³. Deze unit is op 1 mei 1993 geopend en functioneerde tot september 1994. Op de redenen voor de sluiting van Amal, gaan we niet in. We veronderstellen dat de hierdoor ontstane onrust zeker ook gevolgen had voor het JOC en voor Werkstart.

Aangezien de capaciteit van Amal per januari 1995 is toegevoegd aan het JOC, zijn er in dat verband slechts geringe gevolgen voor de instroom bij het project. In deze rapportage zullen we sporadisch specifiek op Amal ingaan.

Het JOC is een gesloten inrichting. Dit betekent echter niet dat de jongens altijd achter gesloten deuren zitten. Met toestemming van de kinderrechter en onder strikte controle van de instelling kunnen zij naar school of naar hun werk. Deze mogelijkheid voor hulpverlening en het gericht werken aan reïntegratie in de samenleving wordt door Werkstart benut.

2.4 De trajecten van Werkstart

Werkstart is ontstaan vanuit de invulling van de hulpverleningstaak van het JOC. Het JOC wil meer zijn dan een soort huis van bewaring, men wil jongeren een aanbod doen. Dit gebeurt al langere tijd en op verschillende terreinen, bijvoorbeeld de versterking van contacten met ouders en met scholen. Deze achtergrond is van belang wanneer we ingaan op de verschillende trajecten die binnen het project ontwikkeld zijn.

Bij de opzet van het project had men één vorm van aanpak voor ogen: via een traject van intensieve individuele begeleiding wilde men jongens aan werk helpen. Al vrij snel na de start werd vanuit het JOC aangegeven dat daar ook behoefte bestond aan mogelijkheden voor het opdoen van werkervaring. Men wilde ook jongens op korter durende arbeidsplekken kunnen plaatsen. In de loop van 1994 kwam vanuit het JOC ook een vraag naar een incidenteel werkproject voor een groep jongens. Door Werkstart is op beide vragen positief gereageerd. We bespreken kort de in Werkstart ontwikkelde trajecten.

ITB

Individuele trajectbegeleiding (ITB) is het hoofdaanbod van Werkstart. De in dit traject toegepaste methode is in de praktijk gegroeid. De opbouw van de ITB-aanpak is gefaseerd.

3 De capaciteit van Amal was 16 plaatsen en de verblijfsduur zou 1 à 1,5 jaar bedragen.

Vorbereidende fase

Als een jongen instroomt, vindt een gesprek plaats waarbij uitleg wordt gegeven over de bedoelingen. Men maakt duidelijk wat de jongen van Werkstart mag verwachten en andersom, wat Werkstart van de deelnemer verwacht. Beide partijen ondertekenen een contract waarin de wederzijdse afspraken zijn vastgelegd.

De projectmedewerkers brengen het onderwijsverleden van de deelnemer in kaart en men test indien nodig zijn niveau. Men maakt een begin met de trainingen voor sociale vaardigheden en met de beroepsoriëntatie en beroepskeuze. Het activeren en motiveren van jongens is belangrijk. Er is in deze fase al contact met het arbeidsbureau over de deelnemer.

Eerste fase

In het begin van deze fase zit de jongen meestal nog in het JOC. In de loop van het project is het steeds vaker zo dat de jongen vrij snel na instroom in Werkstart, het JOC verlaat. Hij maakt een keuze voor een bepaald beroep en Werkstart gaat op zoek naar een geschikte werkplek. Tegelijkertijd probeert men soms ook een passende beroepsopleiding die de deelnemer naast zijn werk kan volgen te realiseren. Het streven is erop gericht dat een werkplek gevonden is op het moment waarop de jongen de inrichting verlaat.

De jongens die in het JOC zitten doen ook mee aan het normale dagprogramma zolang ze nog geen werkplek hebben. Als zij gedurende deze fase naar huis gaan, moeten ze terugkomen voor sociale vaardigheidstraining en voortgangsgesprekken. De individuele begeleiding van Werkstart is vooral gericht op het motiveren en activeren van jongens. Het contact in deze fase is intensief, namelijk gemiddeld twee keer per week en duurt in totaal ongeveer drie uur.

Tweede fase

Deze fase gaat in als de deelnemer de inrichting verlaat. Zoveel mogelijk is de jongen dan aan de slag op de werkplek of een opleiding.

Er is in deze fase aandacht voor sociale vaardigheden. De behandelde onderwerpen zijn werkgebonden, bijvoorbeeld hoe ga je om met conflicten op de werkplek. Dit vindt meestal plaats op het JOC en eventueel op een plek daarbuiten.

Werkstart blijft in regelmatig contact met de deelnemers. Aanvankelijk zien zij de jongen één keer per week, dit in verband met de begeleiding van de overstap naar buiten. En men probeert in de gaten te houden dat de jongen op tijd naar het werk gaat. Later is er eens per twee of drie weken contact, soms ook telefonisch.

Er is regelmatig contact met de begeleiders op de werkplek of de opleiding. Bij problemen kan men altijd een beroep doen op het project en wordt er direct actie ondernomen. In verband met de begeleiding van de jongen voor zaken anders dan het werk (bijvoorbeeld huisvesting), probeert het project hulpverleningsinstanties in te schakelen.

Ook wordt in deze fase opnieuw contact opgenomen met instellingen voor de arbeidsvoorziening. Dit is erop gericht om de - inmiddels beter bemiddelbare - deelnemer over te dragen voor verdere bemiddeling.

Afrondende fase

Na ongeveer acht maanden beëindigt de deelname aan Werkstart. Het project draagt zo mogelijk de verantwoording over naar instellingen voor de reguliere arbeidsvoorziening. Indien nodig schakelt Werkstart ook nog andere instanties in voor hulp. Het is zoveel mogelijk de bedoeling dat de jongen op eigen kracht verder kan. De deelnemer krijgt een certificaat en een tegoedbon voor raad en advies in de toekomst.

WEP

In JOC en Amal zitten jongens soms voor langere tijd zonder dat zij een dag-besteding hebben en zonder dat duidelijk is hoe hun nabije toekomst eruit zal gaan zien. Er kan sprake zijn van een nog lopende strafzaak, van een nog niet-afgerond persoonlijkheidsonderzoek of van een wachtlijst voor plaatsing in een tehuis. Deze jongens komen niet voor ITB in aanmerking, maar sommigen willen wel werken.

Voor deze jongens is het Werkervaringsplaats-traject (WEP) ontwikkeld. Zij kunnen gedurende een korte periode betaalde werkervaring opdoen. Voor deelname aan WEP gelden twee criteria: men moet minstens 16 jaar zijn en gemotiveerd voor werk. De analyse van het onderwijsniveau, de beroepsoriëntatie en de trainingen van sociale vaardigheden vinden in verkorte vorm plaats.

Incidentele Werkprojecten

Incidentele Werkprojecten vormen het derde traject, deze zijn gericht op kennis-making met werk. Werkstart organiseert deze projecten in nauwe samenwerking met het JOC-dagprogramma. Onder begeleiding gaan jongens in groepen aan het werk, dit werk is onbetaald. De projecten draaiden vooral in de zomer van 1994 en betreffen:

- een sleutelproject aan een bus van het JOC;
- een onderhoudsproject in stadsdeel Buitenveldert;
- een project in de bollenteelt.

Werkstart ziet dit traject niet als een kernactiviteit en vraagt zich af of het binnen haar doelstellingen valt.

2.5 De modules van Werkstart

De trajecten van Werkstart bestaan uit verschillende modules. Het project biedt deze flexibel aan, jongens kunnen ook gebruik maken van losse onderdelen. We beschrijven de modules elk afzonderlijk.

Sociale-vaardigheidstraining

Een belangrijk onderdeel van het project is de sociale vaardigheidstraining.

Gedurende de gehele periode dat een jongen aan Werkstart deelneemt, besteedt men hieraan aandacht. Het meest intensief gebeurt dat in de beginfase. Veel jongens hebben een gebrek aan sociale vaardigheden.

De training in sociale vaardigheden van Werkstart is vooral op het werk gericht. Ze wordt meestal individueel gegeven. Als er meer jongeren ingestroomd zijn met een vergelijkbare behoefte op dit gebied, vinden ook groepstrainingen plaats. Maar ook deze zijn altijd individueel gericht.

De inhoud van de training is afhankelijk van de jongere en diens situatie. Men werkt aan het zelfvertrouwen van jongens en tracht hen inzicht te geven in de eigen sterke kanten. Er is geen standaard-pakket; steeds bepaalt men aan de hand van het verhaal van de jongen welke aspecten specifieke aandacht nodig hebben. Hierbij zet men verschillende methoden in, zoals de bestaande Goldstein-methode. Ook in begeleidingsgesprekken worden jongens getraind.

Beroepenoriëntatie

Soms hebben jongens er geen idee van welke beroepen er zijn en wat iemand met een bepaald beroep ongeveer doet. Door inzet van onconventionele middelen proberen de medewerkers van Werkstart daarover duidelijkheid te verschaffen. Samen met jongens bekijken ze plaatjes en bespreken wat het uitgebeelde beroep

allemaal inhoud. Ook op fietstochten door de stad brengen de medewerkers spelenderwijs beroepen die men tegenkomt ter sprake en geeft er uitleg over. Soms ook wordt het Centrum voor Beroepsoriëntatie en Beroepsopleiding (CBB) ingeschakeld.

Onderwijs en opleiding

De inventarisatie van het onderwijsniveau van de deelnemers is een belangrijk onderdeel. Deze vindt plaats bij de aanvang van het traject. Het richt zich met name op rekenen en beheersing van de Nederlandse taal. Men benut verkregen informatie bij de intake door de instelling en eventueel neemt men een test af. Achterliggende bedoeling is het wegwerken van achterstanden. Men maakt daarom ook plannen voor een beroepsgerichte opleiding en voert deze uit.

Werk

Werkstart zoekt op allerlei manieren naar arbeidsplaatsen. Ook hier gaat men meer onconventionele methoden niet uit de weg. Men boort contacten aan in de netwerken die zijn opgebouwd of zoekt in de gouden gids naar potentiële werkgevers. De projectmedewerkers schrijven brieven naar werkgevers, bellen met hen of gaan zelf langs bij werkgevers met de vraag of er plekken voor de jongens beschikbaar zijn. Deze methode is arbeidsintensief en vereist doorzettingsvermogen.

Daarnaast tracht men werkplekken te vinden via meer reguliere kanalen, namelijk:

- het Arbeidsbureau;
- intermediairs als uitzendbureaus (zoals Coloured Holland en Start) en consultants leerlingensysteem.

De meeste werkgevers die jongens plaatsen zijn volgens een projectmedewerker sociaal-bewogen. Ze herkennen vaak de situatie van deze jongens, bijvoorbeeld omdat ze zelf (of iemand in hun omgeving) een pleegzoon hebben die in een vergelijkbare positie verkeert. Ze willen deze jongens graag een kans geven.

2.6 De instroom van jongeren

Afspraken

Voor de start van het project was een draaiboek opgesteld met afspraken over de aanmeldingsprocedure door het JOC. Het duurde enige tijd voor de afspraken ook werden uitgevoerd. De medewerkers van Werkstart introduceerden het project zelf bij de medewerkers van het JOC. Door het leggen van persoonlijke contacten werd Werkstart steeds bekender en is het steeds meer 'in het systeem' van de JOC-medewerkers terecht gekomen. Dit bevorderde de instroom van deelnemers. Deze ontwikkeling werd op de achtergrond gestimuleerd door het management van het JOC. Daar ziet men Werkstart heel duidelijk als een eigen project dat een extra aanbod betekent voor jongens die in het JOC verblijven.

Binnen het JOC bestaat een wekelijks overleg over de voortgang van jongens.

Werkstart nam vanaf medio 1993 deel aan het wekelijkse overleg van de oudste groepen. Onderdeel van de bespreking is de vraag of een jongen in aanmerking komt voor een plaats bij Werkstart. De bestaande criteria voor de instroom werden in gezamenlijk overleg toegepast. Naast de harde criteria van woonplaats en leeftijd werd gekeken naar het algemene beeld van een jongen: is iemand gemotiveerd of niet? Als tot aanmelding bij Werkstart werd besloten, bekeek men de week daarna hoe de intake verloopt. Tijdens het verblijf van de jongen in het JOC werd steeds de voortgang besproken, ook zijn vorderingen binnen Werkstart.

Per april 1995 neemt Werkstart niet langer deel aan het wekelijkse overleg. De instroom wordt bewaakt door de hoofden Begeleiding en Programma van het JOC.

Aan de vragenlijst die bij de intake met de jongere wordt doorgenomen, is een vraag toegevoegd over mogelijke deelname aan Werkstart.

De voortgang van de situatie van de jongere wordt besproken op de units. Daar zorgen de coaches voor de inbreng van Werkstart. Gemiddeld eenmaal per week vindt informeel overleg plaats tussen de coach en de Werkstart-begeleider over de individuele jongen.

Aan het eind van het project werkt men nog steeds volgens het inmiddels ingeburgerde stramien van het bij aanvang opgestelde draaiboek. In elk geval wordt bij het intake-gesprek door het JOC informatie gegeven over Werkstart.

De aanmelding van jongens door Amal is anders verlopen dan die vanuit het JOC. Werkstart stelde zich in de beginfase passief op, men wilde Amal niet voor de voeten lopen. Amal was zeker in de beginperiode sterk op zichzelf gericht, waardoor samenwerking moeizaam verliep. Er vond geen regelmatig overleg plaats over aanmelding of andere onderwerpen. Omdat Amal geen wekelijkse voortgangs-overleggen over haar jongens hield, kon Werkstart daar niet bij aansluiten. Ondanks vastlegging van afspraken in een draaiboek stroomden aanvankelijk weinig jongens in vanuit Amal. Over de jongens die wel instroomden verliep de communicatie moeizaam.

Een knelpunt bij de aanmeldingen vanuit Amal was, dat Amal zich in eerste instantie richtte op de scholing van jongens; dit vanwege de constatering dat het daarmee slecht gesteld is en een goede opleiding een noodzakelijke voorwaarde is voor de toekomst van de jongens. Bovendien probeerden groepsleiders van Amal zelf ook werk voor de jongens te regelen. Na de sluiting zijn de aanmeldingen door Amal uiteraard beëindigd.

Deelnamecijfers

In de periode 1 februari 1993 tot 1 mei 1995 zijn 66 jongens bij project Werkstart ingestroomd. Op jaarbasis stromen ongeveer 23 deelnemers aan ITB en WEP in. De verdeling over de verschillende trajecten is als volgt:

- 39 deelnemers aan ITB⁴;
- 13 deelnemers aan WEP;
- 10 deelnemers aan Werkprojecten;
- 4 deelnemers aan losse onderdelen, te weten beroepsoriëntatie en training sociale vaardigheden⁵.

Voor een beoordeling van de mate van instroom, is over vrijwel dezelfde periode het aantal pupillen van het JOC nagegaan. Dit voorzover de jongens voldoen aan de harde instroom-criteria van het project, namelijk: een leeftijd van 16 jaar of ouder en woonachtig in de arrondissementen Amsterdam en Haarlem⁶. In totaal zaten 166 jongens in de inrichting die aan beide criteria voldoen, namelijk:

- 57 in het JOC in 1993;
- 104 in het JOC in 1994 en 1995 (tot 1 april);
- 5 in Amal.

4 Twee jongens zijn recent aangemeld. Het is nog onbekend of zij aan het ITB- of het WEP-traject zullen deelnemen. Zij zijn meegeteld bij de ITB.

5 In het eerste tussenrapport was sprake van 5 deelnemers aan losse modules. Eén van hen heeft in latere instantie aan het WEP-traject deelgenomen.

6 In hoeverre jongens aan de twee andere instroomcriteria voldoen is niet vast te stellen. Er bestaat geen betrouwbare registratie van de mogelijkheid tot deelname aan het onderwijs. Ook wordt niet geregistreerd of iemand gemotiveerd is voor werk.

Van de jongens die aan de harde criteria van Werkstart voldoen, stroomt ongeveer 40% in. Bijna eenderde van de jongens, namelijk 52 van de 166, doet mee aan ITB of WEP.

Bij de instroom van de jongens kiest het project niet alleen voor de relatief gemakkelijke gevallen. Men accepteert ook jongens die in een zeer problematische situatie verkeren, mits zij voldoende gemotiveerd zijn.

De cijfers duiden op een goede instroom. Werkstart weet een aanmerkelijk deel van de potentiële kandidaten te bereiken.

Dit gegeven wordt bevestigd in de interviews. Zowel de medewerkers van Werkstart als de geïnterviewden van het JOC zijn van mening dat de instroom goed verloopt en dat zich hierin geen grote knelpunten voordoen (dit in tegenstelling tot de gang van zaken bij Amal). Men geeft aan dat het in de beginfase weleens voorkwam dat een jongen die wel aan de criteria voldeed niet doorgegeven werd aan het project. Men is van mening dat dit daarna niet of nauwelijks voorkomt. Door de ontwikkelingen rond Amal en de nasleep daarvan is de instroom wel gedurende enige tijd teruggelopen. Door het JOC moesten twee nieuwe units worden opgebouwd. Dit kostte de medewerkers veel tijd en men had als gevolg daarvan minder tijd beschikbaar voor Werkstart.

Caseload

Feitelijk heeft één projectmedewerker op jaarbasis ongeveer dertien jongens die aan een ITB- of WEP-traject meedoen, begeleid. Bij een full-time aanstelling zouden dat ongeveer zeventien jongens op jaarbasis zijn. Dit getal is beïnvloed door:

- de start van het project met één medewerker;
- tijdelijke afwezigheid van een projectmedewerker vanwege ziekte.

Bovendien geven de projectmedewerkers aan dat de capaciteit van het project niet volledig is benut. Van tijd tot tijd was er enige ruimte om meer jongens te helpen.

Op basis van deze gegevens stellen wij vast dat de maximale capaciteit van een full-time projectmedewerker achttien tot twintig jongens op jaarbasis bedraagt.

Hierbij gaan we ervan uit dat de medewerker een gedeelte van de tijd aan methodiek - en beleidsontwikkeling besteed.

2.7 Conclusie

Ontwikkeling binnen Werkstart

In de eerste fase van het project zijn binnen Werkstart verschillende vormen van aanpak ontwikkeld voor arbeidstoeleiding. Hierbij is aangesloten op de behoefte van jongens en van het JOC.

De Individuele Traject-begeleiding (ITB) is het hoofdprodukt van het project. Ook in de tweede vorm, de Werkervaringsplaatsen (WEP) wordt jongens de mogelijkheid gegeven betaalde werkervaring op te doen.

In de derde en minst vergaande vorm van incidentele Werkprojecten, is sprake van een soort vakantie-werk. Gezien de doelstellingen van het project, het realiseren van arbeidstoeleiding, is in de incidentele projecten weinig tijd en energie geïnvesteerd door de projectmedewerkers.

Binnen de verschillende trajecten kunnen jongens deelnemen aan diverse modules. Het gaat om training sociale vaardigheid, beroepsoriëntatie en -keuze, onderwijs en opleiding en werk. Ook kunnen jongens eventueel aan losse modules meedoen. De begeleiding die Werkstart aan jongens biedt is vooral op aspecten van het werk gericht. Deze is intensief, persoonsgericht en niet-bureaucratisch.

Deelnamecijfers

Het project heeft 66 deelnemers: 39 jongens namen deel aan ITB en 13 aan WEP. Bijna eenderde van de jongens uit het JOC en Amal die aan de harde criteria van het project voldoen, doet mee aan de ITB of WEP-trajecten van Werkstart. Daarnaast participeert een aanmerkelijk deel in meer incidentele werkprojecten. Het van te voren vastgestelde target van een instroom van 20 à 25 jongens per jaar, is door het project gehaald.

De maximale capaciteit van het project is niet geheel benut. Er was ruimte om nog enkele jongens extra te helpen. De maximale case-load per projectmedewerker bedraagt achttien tot twintig jongens op jaarbasis.

3 De jongens van Werkstart

Met behulp van een 'Monitor Werkstart' hebben de twee begeleiders van Werkstart gegevens aangeleverd over de jongeren die deel hebben genomen aan een Werkstarttraject. De monitor geeft per jongere inzicht in:

- persoonlijke achtergronden bij instroom;
- feitelijke ontwikkelingen tijdens de doorstroom;
- uitstroom en evaluatie.

In totaal zijn 30 monitor-formulieren ingevuld en verwerkt. Het betreft gegevens over jongeren die voor april 1995 zijn uitgestroomd. Voor jongeren die alleen aan incidentele werkprojecten hebben meegedaan is geen monitor ingevuld.

3.1 Kenmerken van de instromers

Leeftijd en herkomst

Aangezien zowel het JOC als Amal inrichtingen voor jongens zijn, stromen alleen jongens in Werkstart in. Vijf (Marokkaanse) jongens zijn vanuit Amal bij Werkstart terecht gekomen, de overige 25 vanuit het JOC.

Negen jongens zijn op het moment van intake zestien jaar, 21 zijn dan zeventien jaar. Twintig jongens hebben een culturele achtergrond die afwijkt van de Nederlandse:

- van elf jongens komen de beide ouders uit Marokko;
- de ouders van zes jongens zijn in Suriname geboren;
- één jongen heeft Turkse ouders;
- één jongen heeft Antilliaanse ouders;
- één jongen heeft één Italiaanse en een Nederlandse ouder.

De overige tien jongens hebben een Nederlandse vader en moeder. Behalve hen zijn er nog zes jongens in Nederland geboren. Bijna de helft is niet in Nederland geboren; zij kwamen op verschillende leeftijden naar Nederland, namelijk:

- zes jongens waren vijf jaar of jonger;
- vijf jongens waren zes tot tien jaar;
- drie jongens waren ouder dan tien jaar.

Thuisituatie

Uit een analyse van gegevens blijkt dat voor de thuisituatie van zes jongens geldt dat zij nog bij beide ouders woonden voordat zij in het JOC of in Amal werden ondergebracht.

Bij de meerderheid van de jongens, namelijk 25, kan van een problematische situatie worden gesproken. Zij komen uit 'gebroken gezinnen'. Hun ouders zijn gescheiden of één van hen is overleden. Van sommige Marokkaanse jongens is een deel van het gezin achtergebleven in of teruggekeerd naar Marokko. Van een aantal jongens is de biologische vader onbekend.

De relatie met de ouders van de jongens uit de 'gebroken gezinnen' is slecht; meerdere malen wordt gemeld dat vooral de verstandhouding met de vader/stiefvader slecht is. Dat geldt met name voor de Marokkaanse jongens. Bij de meeste Nederlandse jongens is de relatie met hun stiefvader slecht.

In 'gebroken gezinnen' hebben niet alleen de jongens van Werkstart problemen. Hun (stief)vader en/of (stief)moeder blijken eveneens met problemen te zitten. Drie keer wordt gemeld dat (één van) de ouders criminele activiteiten ontplooiën.

Enkele ouders hebben psychische problemen of kampen met een verslaving. Van enkele jongens wordt gemeld dat zij het huis ontvluchtten en op straat leefden.

Reden voor het verblijf in JOC en Amal

Bijna alle deelnemers aan Werkstart hebben meerdere strafbare feiten gepleegd, voordat ze in het JOC of Amal terechtkwamen. Bij meer dan de helft van de jongens worden verschillende delicten genoemd. Het gaat dan om een combinatie van twee of meer van de delicten diefstal, roof, inbraak en overval. Acht keer wordt 'met geweldpleging' of 'wapenbezit' erbij vermeld. Eén jongen wordt bestempeld als 'leidertype', een ander als 'drugdealer'.

Van 36 jongens die zijn uitgestroomd wordt de plaatsingsgrond in het JOC als volgt omschreven⁷:

- 26 zitten in de inrichting in preventieve hechtenis, waarvan voor ongeveer negen deze in aansluiting op die hechtenis is omgezet in plaatsing op OTS-basis (in afwachting van overplaatsing);
- negen zijn geplaatst op OTS-basis (waarvan er zeven⁸ uit Amal afkomstig waren);
- één is afkomstig uit inrichting de Overberg en zit in de laatste fase van jeugd-TBS.

Gezien de criminele achtergrond van de jongens en de (meestal) problematische thuissituatie is het niet verwonderlijk dat er al voor het verblijf in JOC/Amal (en Werkstart) contacten waren met organisaties op het terrein van hulpverlening en jeugdbescherming. Bij negentien jongens worden één of meerdere organisaties en vormen genoemd, namelijk:

- gezinsvoogdij (zeventienmaal), soms in combinatie met andere instanties;
- één of meer jeugdinternaten (vijfmaal);
- contact met de jeugdreclassering (zesmaal).

Verder worden Nieuwe Perspectieven en het Maatschappelijk Werk elk éénmaal genoemd.

Van elf jongens worden een of meer relevante 'bijzonderheden' gemeld die van invloed kunnen zijn op het verloop van het traject. Deze bijzonderheden lopen sterk uiteen, maar hebben vaak te maken met de gezondheidssituatie. Alcohol- en/of druggebruik worden het meest (zes keer) genoemd. Een jongen is gok-verslaafd. Twee jongens lopen in het gips. Een ander "heeft het snel benauwd". Een andere deelnemer is astmatisch. Een Surinaamse jongen "is bevangen door Winti". Twee jongens hebben problemen met de Nederlandse taal. Van een andere jongen wordt gemeld dat hij "kwetsbare bindweefsels en gewrichten heeft" zodat hij fysiek niet zwaar belast kan worden. Tenslotte zijn er drie jongens met financiële moeilijkheden. Eén moet zijn broer kostgeld betalen maar heeft problemen met de studiefinanciering waardoor hij geheel zonder geld zit. Een ander heeft de schuldeisers van zijn overleden moeder op zijn dak.

Onderwijsachtergrond en werkervaring

Vier van de dertig jongens hebben na de basisschool een opleiding afgerond. Dit betreft in alle gevallen een LTS-opleiding op B/C-niveau.

Alle andere jongens zijn 'drop-outs'. Voor de meeste jongens geldt dat de basis-

⁷ Het gaat hier dus om meer dan de dertig jongens die in het monitorsysteem zijn opgenomen. Van zes jongens ontbreken de monitorgegevens.

⁸ Zie noot 1: van de zes jongens van wie de monitor ontbreekt moeten er twee uit Amal afkomstig zijn.

school zonder noemenswaardige problemen is doorlopen. De problemen beginnen tijdens het eerste of tweede jaar van het voortgezet onderwijs; meestal is dat een LBO-school, soms het voortgezet speciaal onderwijs.

Voordat zij de school verlaten veranderen de jongens vaak tussentijds van school: in ongeveer de helft van de gevallen hebben de jongens meer dan één middelbare school of instituut (CBB) bezocht. Er zijn bijvoorbeeld vijf jongens die vier of meer middelbare scholen of scholingsinstituten bezochten. Vijf van hen hebben ook op internaten gezeten. Uiteindelijk verlaten zij school zonder diploma. Meestal is daar een periode van spijbelen en rondhangen aan vooraf gegaan.

Meerdere malen wordt als reden van schooluitval genoemd 'ging het criminele pad op'. Soms spelen aanpassingsproblemen een rol, namelijk in het geval dat de jongens op relatief hoge leeftijd naar Nederland zijn gekomen. Een teleurstellende schoolcarrière zal er de oorzaak van zijn dat nogal wat jongens expliciet hebben aangegeven 'een hekel aan school te hebben'.

Tweeëntwintig jongens hebben al enige werkervaring opgedaan vóór hun komst naar het JOC of Amal. Het gaat daarbij steeds om vakantie- en tijdelijk werk. Pizzakoerier, krantenbezorger en horeca-werk worden meer dan éénmaal genoemd. Andere terreinen die worden genoemd zijn 'onderhoud en schoonmaak', 'techniek' of detailhandel.

Interesse en motivatie

De gemotiveerdheid van een jongen is een belangrijk 'zacht' criterium voor instroom in Werkstart. Alle jongens geven als motief voor deelname aan dat zij 'gewoon willen werken' en 'geld willen verdienen'. Sommigen geven aan dat werk 'status' oplevert, anderen willen juist een 'normaal burger' worden. Werkstart wordt dan beschouwd als een eerste aanzet daartoe door middel van het opdoen van werkervaring. Enkeligen geven aan dat zij daarbij begeleid en ondersteund willen worden.

Eensluidend zijn ze over het feit dat ze uit het criminele milieu willen ontsnappen. Eén jongen neemt zelfs het woord 'preventie' in de mond.

Betaald werk is in dit kader een middel om dat doel te bereiken. Werk wordt door veel jongens beschouwd als onderdeel van een 'normaal' en 'regelmatig' leven dat zij willen leiden.

Bij de start van het traject geven zes jongens aan dat zij een opleiding willen volgen, waarvan vijf in combinatie met een werktraject. De meeste jongens hebben al min of meer een beeld van het soort werk dat zij willen doen. De interesses lopen sterk uiteen. Genoemd worden (auto)monteur of installateur (achtmaal), administrateur, detaillist (beide driemaal), houtbewerker, tuinder, horeca, hulpverlener, magazijnmedewerker (alle tweemaal), tekenaar, grafisch ontwerper, stratemaker, metaalbewerker, koerier en portier (alle eenmaal). Sommige jongens noemen meer dan één beroep, anderen juist geen enkel: "maakt niet uit wat", "gewoon geld verdienen" of "als het maar makkelijk is" zijn dan de motieven. Eén jongen wil tijdelijk werken en dan terug naar de Antillen.

3.2 De deelname aan de vier modules

Zoals in paragraaf 2.4 is beschreven, maakt Werkstart onderscheid tussen Intensieve Trajectbegeleiding (ITB) en Werkervaringsplaats (WEP).

Van de onderzoeksgroep hebben 24 jongens ITB doorlopen, waarvan er één als WEP'er was begonnen. Zes jongens doorliepen het WEP-traject; van deze zes was er één als ITB'er begonnen.

In de beide trajecten kunnen vier modules worden gevolgd (zie 2.5):

- training sociale vaardigheid;
- beroepsoriëntatie en beroepskeuze;
- onderwijs/opleiding;
- werkplek.

Tabel 1 toont hoeveel jongens aan de modules deel hebben genomen.

Tabel 1: Aantallen deelnemers aan de vier modules

	Training sociale vaardigheid	Beroeps- oriëntatie en - keuze	Onderwijs en opleiding	Arbeids- plaats
Aantal deelnemers	26	25	13	19
Aantal niet-deelnemers	4	5	17	11
Totaal	30	30	30	30

Training sociale vaardigheid

Uit tabel 1 blijkt dat 26 jongens uit de onderzoeksgroep deze module hebben gevolgd. Voor de vier die deze training niet hebben doorlopen zijn verschillende redenen opgegeven. Drie jongens hadden er geen tijd voor. Voor twee van hen geldt dat zij binnen twee maanden 'uitgeplaatst' zouden worden. Een ander kreeg snel een baan en was al sociaal vaardig. Voor de vierde was de training niet noodzakelijk en bovendien was voor hem de tijd te krap.

De training sociale vaardigheden is maatwerk en ziet er voor elke jongen weer anders uit. De begeleiders van Werkstart gaan uit van de vaardigheden die de jongens al hebben en houden rekening met de wijze waarop de jongens doorgaans reageren op 'serieuze' omgangs- en gedragssituaties. De training is afgestemd op praktische gedragstraining die noodzakelijk is voor het volgen van een opleiding, het oriënteren op de arbeidsmarkt, het leren solliciteren en het samenwerken met anderen in een arbeidssituatie.

De tijdsinvestering van deze module verschilt per jongen. De beschikbare tijd wordt bepaald door de duur van het gehele Werkstarttraject. Die is weer afhankelijk van een eventueel vertrek uit de inrichting bijvoorbeeld naar een andere of naar huis. Zo is het begrijpelijk dat de ene jongen 'zeer kort' getraind is en een ander 'onregelmatig over een periode van negen maanden'.

Vijftien jongens hebben in een periode van twee tot drie maanden regelmatig trainingssessies gevolgd. Vier jongens wat korter (gedurende een maand of vijf weken) en vier wat langer (gedurende vier of vijf maanden). De frequentie wisselt per persoon. Soms is die onregelmatig en afhankelijk van wat er tijdens het Werkstarttraject met de jongen gebeurt. Meestal vinden de sessies regelmatig plaats, bijvoorbeeld één of twee keer per week, afhankelijk van de vorderingen van de jongens. In de eerste fase van de training is de intensiteit het hoogst.

Elke jongen krijgt training volgens verschillende methodieken. In enkele gevallen wordt gebruikt gemaakt van video-apparatuur. De meest toegepaste methoden zijn de Goldsteinmethode voor het leren van basisvaardigheden (zestienmaal), individuele gesprekstraining (veertienmaal) en groepsgesprekken (zevenmaal). Elf jongens hebben specifiek op sollicitatie gerichte training gekregen. In de monitor is hiervan aangegeven op welke punten soms meer aandacht wordt besteed. 'Oefenen hoe je het openbaar vervoer moet gebruiken', 'culturele training in de omgangs-

vormen op de werkvloer in Nederland', 'leren telefoneren', 'leren jezelf te presenteren', 'leren luisteren', 'nee durven zeggen' en 'mensen op straat kunnen aanspreken' zijn daar illustraties van.

Communicatie, sociaal verkeer en informatie verzamelen zijn de belangrijkste trainingsonderdelen. Vaak gaat het om het verbeteren van het zelfbeeld van jongens. In die richting ligt ook meestal de meerwaarde van de training voor de jongens.

In de meeste gevallen verloopt de training redelijk goed, maar in negen gevallen wordt gesproken over 'een moeizaam' trainingstraject. Veel jongens hebben namelijk geen 'realistisch zelfbeeld': ze zijn te zelfverzekerd of erg eigenwijs (viermaal). Anderen zijn juist erg onzeker en niet mondig. Een aantal jongens durft in eerste instantie in spelsituaties niet zichzelf te zijn of heeft concentratieproblemen (zesmaal). Sommigen zijn eerst wat sceptisch over de training of dagen de begeleiders uit (tweemaal). Vier keer wordt gemeld dat de vorderingen deels afhankelijk zijn van 'het humeur' van de jongen: "Als hij vermoedt dat hem onrecht wordt aangedaan loopt hij kwaad weg".

Niettemin pakken de meesten het na verloop van tijd wel op. Sommige jongens worden rustiger en leren luisteren, anderen krijgen meer zelfvertrouwen omdat zij zich beter leren uitdrukken. De jongens leren over het algemeen meer zichzelf te zijn, ook in moeilijke of serieuze situaties. De training sociale vaardigheid is voor de meesten dan ook een noodzakelijke eerste stap op weg naar een verdere oriëntatie op het gebied van scholing en werk.

Beroepsoriëntatie en -keuze

Het doel van de module beroepsoriëntatie en -keuze is steeds gelegen in het aanreiken van alternatieven die passen bij de individuele mogelijkheden en interesses van de jongens. Soms is dit niet eenvoudig omdat de jongens weinig realistische toekomstverwachtingen hebben. De haalbaarheid van de keuzes en adviezen staat daarom steeds centraal. In enkele gevallen is het CBB ingeschakeld om jongens te testen en trainen.

Vijfentwintig jongens uit de onderzoeksgroep hebben de module beroepsoriëntatie en -keuze gevolgd (zie tabel 1).

Er zijn twee redenen waarom vijf jongens deze module niet hebben gevolgd:

- de jongen heeft de keuze voor werk/scholing al gemaakt (viermaal);
- er is onvoldoende tijd tussen instroom en uitplaatsing (eenmaal).

De tijdsinvestering voor beroepsoriëntatie en -keuze per jongen is afhankelijk van de kennis van de jongen van het aanbod op de arbeidsmarkt en zijn inzicht in de eigen mogelijkheden en interesses. De motivatie van de jongens speelt ook een rol. Voor negen jongens was niet meer dan een maand nodig om zich te oriënteren op de arbeidsmarkt en bij zichzelf te rade te gaan wat leuk en haalbaar is. De andere vijftien jongens hadden daar meer tijd voor nodig, meestal twee tot drie maanden.

De methodiek die de begeleiders van Werkstart hanteren is afgestemd op de jongens en ook gebaseerd op hun eigen ervaringen. Eigenlijk vergt elk individueel traject weer een eigen aanpak. Niettemin komt een aantal technieken regelmatig terug. Met alle jongens die eraan deelnamen werden gesprekken gevoerd.

Voorlichting werd gegeven door middel van plaatjesboeken, de Gouden Gids, langsgaan bij bedrijven, door de stad fietsen en boekjes bekijken. Ook worden vragenlijsten en testen gebruikt. Via de 'trechtermethode' is een aantal jongens eerst een breed spectrum van mogelijke beroepen voorgehouden. Daarna volgt het wegstrepen en selecteren totdat een 'top tien, vijf of drie' overblijft waaruit de

jongens een keuze maken. Een paar jongens heeft via het uitzendbureau een meer praktische weg afgelegd om tot een keuze te komen. Meerdere malen is het arbeidsbureau ingeschakeld om voorlichting en advies te geven. Ook het JOC is soms bij de beroepsoriëntatie betrokken geweest.

Enkele voorbeelden kunnen de module beroepsoriëntatie en -keuze verduidelijken. Een jongen die graag automonteur wil worden, is die keuze ontraden omdat de krapte op de arbeidsmarkt het haast onmogelijk maakt om er een plaats te veroveren. Hij volgde vervolgens een assessmenttraining bij een instituut om alternatieven naar voren te halen. Enkele jongens werd geadviseerd om eerst Nederlandse taal en rekenen op te halen voordat naar werk of scholing werd gezocht. Een jongen is naar een dagvoorstelling over 'kantoorwerk versus fysieke arbeid' geweest waardoor hij een duidelijk beeld over verschillende werksoorten heeft gekregen. Een ander wil kunsttekenaar worden. Hem is duidelijk gemaakt dat je daar moeilijk geld mee verdient. Vervolgens is hem geadviseerd Nederlands op te halen en 'de metaal' in te gaan. Een jongen die 'wat in horeca wil doen' is getoond welke verschillende soorten werk er in de horecasector zijn.

De opbrengst van deze module voor de jongens ligt in het tot stand brengen van een realistisch toekomstbeeld en het leren motiveren van een keuze voor een bepaald beroep of een opleiding. De jongens worden niet alleen getest op hun mogelijkheden en interesses maar worden tevens alternatieven voorgehouden zodat zij afwegingen leren maken.

Onderwijs en opleiding

Uit tabel 1 blijkt dat minder dan de helft van de onderzoeksgroep, namelijk dertien jongens iets gedaan heeft op het gebied van onderwijs/opleiding als voorbereiding op of in combinatie met het opdoen van werkervaring.

Er zijn verschillende redenen aangegeven voor het niet-volgen van deze module. Het meest worden genoemd 'wil absoluut niet naar school', 'heeft hekel aan alles wat met school te maken heeft' of 'niet-gemotiveerd' (vijfmaal) en te korte periode tussen instroom en arbeidsplaats (driemaal). Voor andere jongens bleek hun onderwijsniveau te laag voor de ambities (driemaal), was de beroepskeuze nog onduidelijk of was het benodigde diploma al behaald (elk eenmaal). Eén jongen werd geconfronteerd met een weerbarstige arbeidsmarkt op het terrein dat hij ambieerde, zodat een stage niet haalbaar werd geacht. Twee anderen gingen plots iets anders doen: de één ging op instigatie van een hulpverleningsinstantie naar een werkboerderij in Frankrijk en de ander kreeg een baan via Maatwerk.

De dertien jongens uit de onderzoeksgroep die wél een opleiding in het kader van Werkstart hebben gevolgd behaalden uiteenlopende resultaten. Zeven jongens doorliepen de module met succes en zes jongens vielen tijdens de opleiding af of slaagden niet voor het examen (zie tabel 2).

Tabel 2: Verloop module onderwijs en opleiding

	Aantal deelnemers	Traject afgerond
ITB	12	6
WEP	1	1
Totaal	13	7

Onder de jongens die afhaakten waren er twee die tijdens de onderwijsmodule ineens voor een arbeidsplaats in aanmerking kwamen en daarvoor kozen. De vier andere 'afhakkers' konden het niveau niet aan. Twee voorbeelden kunnen de uitval tijdens de onderwijsmodule verduidelijken. Een jongen die 'iets in de horeca-sector wil doen' volgde twee maanden een cursus bij KMBO maar haakte af toen hij via Werkstart aan de slag kon op de arbeidsmarkt. Een ander haakte af bij het CBB na eerder met succes een IBO-cursus te hebben gevolgd. Een jongen met ambities op het gebied van houtbewerking volgde drie maanden een aanloopcursus bij het leerlingstelsel maar kwam helaas niet verder.

Zeven jongens hebben met succes een opleiding gevolgd of volgen deze nog op het moment van onderzoek. Onder hen is een jongen die door Amal voor een maand naar streekschool De Elandsstraat gestuurd (richting metaal), overigens buiten medeweten van Werkstart. Een andere jongen die een cursus oriëntatie/sociale vaardigheden volgde is via een omweg toch weer teruggegaan naar school, namelijk het KMBO. Een jongen behaalde een getuigschrift in verband met een assesmenttraining voor glazenwasser. Assesmenttrainingen kunnen ook heel kort zijn: een cursus van drie dagen bij CVV en CBB werd door een jongen als 'spoed-traject' gevolgd. Een jongen die aanvankelijk weinig zin had in een opleiding kwam daar later op terug. Hij ging als vervolgtraject een cursus bij RSOB volgen. De laatste jongen volgt een opleiding installatietechniek volgens het leerlingstelsel waarbij hij één dag naar school gaat en vier dagen werkt.

De begeleiders van Werkstart geven aan dat de opbrengsten voor de jongens van de module onderwijs/opleiding vooral gezocht moet worden in de bewustwording van de jongens wat zij wel en niet willen, en wat zij wel en niet kunnen. Daarnaast is een opleiding een noodzakelijke voorwaarde voor een vaste arbeidsplaats in de toekomst en daarmee een goede investering.

Arbeidsplaats

Negentien jongens uit de onderzoeksgroep hebben via Werkstart werkervaring opgedaan, zoals blijkt uit tabel 1. Deze jongens kwamen op de volgende arbeidsplaatsen terecht (als er geen aantal is vermeld, komt het genoemde beroep eenmaal voor, sommige jongens hadden verschillende banen):

- schoonmaker/klusjesman (driemaal);
- glazenwasser⁹ (tweemaal);
- medewerker¹⁰ in de detailhandel (tweemaal);
- magazijnmedewerker bij een bank;
- archiefmedewerker bij een bank;
- medewerker bij een supermarkt;
- schoolconciërge;
- medewerker bij een vogelopvangcentrum;
- stratemaker;
- medewerker bij een productiebedrijf;
- keukenmedewerker in een ziekenhuis;
- medewerker in een houtwinkel;
- medewerker bij een botenbouwbedrijf;
- magazijnmedewerker in een doe-het-zelfwinkel;

9 Dit betreft twee banen achterelkaar voor één jongen die ook als tuinonderhoudsman heeft gefunctioneerd.

10 Eén jongen hiervan heeft zelfs drie banen in de detailhandel gehad.

- tuinonderhouderman¹¹;
- medewerker buitendienst bij een beheerstichting;
- meubelmaker in opleiding;
- installatietechnicus in opleiding.

Van de negentien onderzochte jongens die via Werkstart werkervaring hebben opgedaan, hadden er veertien een contract. De duur van de contracten loopt uiteen. De contracten variëren van één maand (driemaal) en twee maanden (driemaal) tot vijf of zes maanden (vijfmaal) en zelfs voor onbepaalde tijd (viermaal).

Tabel 3: Verloop module arbeidsplaats

	Aantal deelnemers	Traject afgerond
ITB	16	12
WEP	3	1
Totaal	19	13

Dertien onderzochte jongens hebben het werktraject conform hun contracten doorlopen (zie tabel 3). Zij hebben gedurende langere tijd werkervaring opgedaan. Over het geheel geldt voor hen dat zij nu weten wat regulier werken inhoudt. Elke dag op tijd komen (en dus vroeg opstaan), hard werken, met collega's samenwerken, afspraken nakomen, de minder leuke kanten van werk niet uit de weg gaan en (meestal) niet zoveel geld verdienen.

De begeleiders van Werkstart beoordelen de inzet van de meesten als 'positief' of 'werkte goed'. Over de meerderheid wordt opgemerkt dat zij "trots zijn op het beetje geld dat zij zelf hebben verdiend". Hun zelfvertrouwen is toegenomen want zij hebben getoond dat zij iets kunnen. De meesten hebben een duidelijker toekomstbeeld voor ogen omdat zij een richting hebben ontdekt waarin zij verder willen.

Een jongen "die niet vooruit was te branden" hield het als stratemaker "dankzij zijn doorzettingsvermogen" toch vol. "Hij heeft aan den lijve ervaren wat elke dag hard werken is".

De jongens winnen niet alleen aan zelfvertrouwen, zij krijgen ook weer vertrouwen in hun omgeving, de normale maatschappij. Omdat een jongen een baan met contract voor onbepaalde tijd kreeg in de detailhandel en daar prima functioneert, is ook zijn relatie met 'thuis' weer hersteld. De jongens met werkervaring voelen zich weer serieus genomen en krijgen daardoor een positiever zelfbeeld. Zo heeft een jongen die een contract had bij een botenbouwbedrijf de kans gekregen een opleiding lastechniek te volgen. Die kans greep hij met beide handen aan. Hij heeft zich volledig bewezen en "voelt zich nu volwassen".

Zes onderzochte jongens vielen tijdens het werktraject uit (zie tabel 3). Er is hiervoor een aantal hoofdoorzaken aan te wijzen, namelijk:

- te weinig motivatie van de jongen om er echt iets van te maken;
- een hardnekkige hang van de jongen naar het criminele circuit;
- plotselinge uitplaatsing uit JOC of Amal naar een plek buiten de regio.

11 Zie noot 3.

De volgende praktijkvoorbeelden kunnen deze oorzaken verhelderen.

Een jongen die stage liep als schoonmaker/klusjesman functioneerde aanvankelijk goed maar kreeg problemen met collega's op de werkvloer. Toen een andere werkplaats bij hetzelfde bedrijf geen uitkomst bood, is hij zijn werk en ook het JOC ontvlucht.

Een andere jongen hield het precies vier dagen vol bij een productiebedrijf. Hij werd ontslagen omdat hij te laat kwam, werk weigerde en een negatieve houding etaleerde.

Met een andere jongen die als magazijnbediende werkte in een doe-het-zelfwinkel zijn alleen negatieve ervaringen opgedaan. Hij kwam regelmatig te laat en deed bovendien een greep in de kassa. Na drie weken kreeg hij zijn ontslag.

Eén jongen kreeg maar liefst drie kansen in vijf maanden. Tweemaal als glazenwasser en éénmaal bij een tuinderij. Hij kon niet voldoen aan de eisen die de bedrijven hem stelden¹².

De meest betreuwenswaardige ontwikkeling deed zich voor bij een jongen die het Werkstarttraject enthousiast en ook naar ieders tevredenheid doorliep. Hij had een contract voor twee maanden bij een meubelmakerij hetgeen zijn wens was. Als meubelmaker in opleiding voldeed hij aan ieders verwachting. Hij was aanmerkelijk rustiger geworden en was trots op zichzelf. Toen de tijd was aangebroken dat hij van het JOC naar huis zou worden overgeplaatst, bleek dat zijn moeder hem niet thuis wilde hebben. Zijn wereld stortte in, hij vluchtte weg uit het JOC en is sindsdien uit het zicht verdwenen.

Elf van de dertig in dit onderzoek opgenomen jongens zijn uiteindelijk geheel niet aan werk toegekomen (zie tabel 1). Eén jongen heeft het enkele dagen geprobeerd. De meeste baantjes die hem werden aangeboden "vond hij allemaal niks". De begeleiders van Werkstart geven aan dat na zijn uitval er een zekere berusting over hem heen viel: "Ik ben crimineel". Hij voelde geen 'falen'. Twee jongens waren al voortijdig uitgevallen zodat zij niet aan werk zijn toegekomen.

Twee andere jongens gingen toch weer naar school. De een naar KMBO en de ander via Amal en buiten Werkstart om naar de streekschool. De twee jongens met beenkwetsuren konden niet werken omdat zij beiden werden overgeplaatst. De één naar het ziekenhuis, de ander naar een internaat. Overplaatsing naar een andere jeugdinrichting was ook van toepassing op een jongen die er al een assessment-training op had zitten.

Soms vallen overplaatsingen als een koude douche over jongens heen. Een jongen van Amal die het Werkstarttraject met vol enthousiasme doorliep kwam niet aan werken toe omdat hij na drie maanden naar huis werd teruggeplaatst. In de monitor is aangegeven: "Hij was erg boos op Amal dat zij hem niet eerder naar Werkstart had gestuurd".

Een jongen is door een hulpverleningsinstantie voor drie maanden in Frankrijk te werk gesteld op een boerderij, ook om werkervaring op te doen, maar vooral met het oog op disciplineren. Een andere jongen haakte af omdat hij voor zijn stage ook een opleiding diende te volgen. Dat zag hij niet zitten en iets anders al helemaal niet. Bovendien was hij 'te jong, te laag opgeleid en ongemotiveerd'.

12 Overigens blijkt een half jaar later dat hij een contract heeft bij een glazenwassersbedrijf en daar goed voldoet.

3.3 Traject-resultaten

Duur van de trajecten

24 van de onderzochte jongens hebben het ITB-traject gevolgd. Dit duurt langer dan het WEP-traject en vraagt ook om een intensievere begeleiding van de medewerkers van Werkstart. Een succesvol afgerond ITB-traject neemt gemiddeld zeven maanden in beslag.

Zes onderzochte jongens hebben het WEP-traject gevolgd. Deze zijn qua tijds-investering vooral afhankelijk van het moment van overplaatsing van jongens. Ze duren niet langer dan drie maanden.

Tabel 4: Resultaten ITB en WEP

	Aantal deelnemers	Traject afgerond
ITB	24	13
WEP	6	2
Totaal	30	15

In deze paragraaf worden de resultaten van Werkstart gepresenteerd. Tabel 4 geeft een overzicht van de aantallen deelnemers en afrondingen van beide trajecten.

Achtergronden van afronding ITB

Van de 24 onderzochte ITB-ers zijn twaalf jongens naar een opleiding en zestien naar werk begeleid. Sommigen deden beide onderdelen. In totaal hebben 13 van hen het ITB-traject volledig afgerond.

In de afgeronde trajecten is de begeleiding van Werkstart (zeker in de beginfasen) intensief geweest. Er ligt een aantal factoren ten grondslag aan het succesvol afronden van het ITB-traject. De volgende succesfactoren keren steeds terug.

- De jongen moet goed gemotiveerd zijn. Hij moet de wil hebben om het criminele verleden voorgoed achter zich te laten en 'een nieuwe start' te maken. Als een jongen op een positieve manier aan zijn toekomst wil werken, is hij voor het project 'bemiddelbaar' en zijn er kansen op succes.
- Er moet een intensieve begeleiding en ondersteuning aanwezig zijn voor de jongen. Er moet regelmatig op de betrokkene worden ingesproken ('pep-talk'). Daarnaast moet gezorgd worden voor de toeleiding en toerusting van de jongen ('training') in verschillende vaardigheden. In het Werkstarttraject wordt aan die vaardigheden gewerkt. Soms moet hierbij tegen de bestaande regelgeving worden gestreden.
- Er moet een netwerk rond de jongen worden gecreëerd dat de voorwaarden tot participatie aan werk en/of scholing zo optimaal mogelijk maakt. Een goed samenwerkingsverband van betrokken organisaties op de terreinen van training, oriëntatie, toeleiding, scholing en werk verhoogt de kansen op succes.
- Een goede begeleiding op de werkvloer is van fundamenteel belang voor het functioneren van de jongens. De werkgever moet de bereidheid hebben om hier meer dan gemiddelde aandacht aan te besteden. Bovendien is de kans op succes groter wanneer er een vertrouwensband ontstaat tussen de jongen en zijn directe begeleider op de werkvloer.
- Een goede thuis- en/of huisvestingssituatie bepaalt in hoge mate de continuïteit van het functioneren van de jongen op school of op het werk. De jongen moet na uitplaatsing thuis worden opgevangen door één of meer vertrouwenspersonen

(familie, gezinsvoogd). Huisvesting en een 'stabiel thuisfront' bevorderen de terugkeer naar een normaal bestaan.

Elf onderzochte jongens hebben het traject niet afgerond. Zij zijn voortijdig uitgestroomd of de Werkstart-medewerkers hebben geen positief resultaat geconstateerd. Uitval kan in principe gedurende het gehele traject plaatsvinden, maar komt het meest voor als de jongens in de derde of vierde maand van het traject zitten.

De redenen voor uitval van ITB-ers zijn de volgende:

- overplaatsing buiten de regio (vijfmaal);
- weggelopen uit JOC (driemaal);
- is niet meer gemotiveerd voor werk of scholing (eenmaal);
- recidive, terug in het criminele circuit (eenmaal);
- buiten Werkstart om naar school gestuurd (eenmaal).

In een aantal gevallen ronden jongens het traject niet volledig af, omdat zij tussentijds worden overgeplaatst naar een voorziening (of naar huis) buiten de regio. Dergelijke overplaatsingen doorkruisen het traject zonder dat Werkstart daar enige invloed op uit kan oefenen. Ook al zouden zij het willen is het in deze gevallen niet mogelijk om het traject af te ronden. Iets dergelijks deed zich voor bij de jongen die naar school terug ging, zonder dat Werkstart daarvan op de hoogte was. De weglopers zagen verdere deelname in het geheel niet meer zitten. Voor hen geldt dat er sprake is van een opeenstapeling van problemen waarvoor Werkstart niet of nauwelijks een oplossing kan bieden. In de eigen omgeving van deze jongens is nagenoeg geen opvangmogelijkheid of ondersteuning. Over de jongen die terugvalt in het oude criminele patroon wordt vermeld dat "niemand vat op hem heeft".

Degenen die tijdens het traject minder gemotiveerd raken, blijken hardnekkig vast te willen houden aan het criminele circuit. Zij zijn er tijdens Werkstart achter gekomen dat 'rijk en belangrijk worden' voor hen eenvoudiger is via illegale weg dan door middel van een deugdzaam beroep.

In twee gevallen is het ITB-traject weliswaar geheel doorlopen ("de tijd zit erop") maar hebben de begeleiders de indruk dat de jongens er weinig of niets aan hebben gehad.

Het WEP-traject

Twee onderzochte jongens hebben het WEP-traject afgerond (zie tabel 4). Deze jongens hadden beide een duidelijk en vastomlijnd einddoel. Eén jongen zou terugkeren naar Curaçao en wilde een korte periode op zinvolle wijze overbruggen. Hij was gemotiveerd om enkele weken te werken. Werkstart begeleidde hem naar werk dat hem goed lag. Een andere jongen wilde graag naar school. Hij kreeg een plaats op het KMBO waar een goede mentor was die de begeleiding van Werkstart overnam. In beide gevallen was een goed netwerk van betrokken organisaties medebepalend voor het succes.

De achtergronden voor een al dan niet succesvol WEP-project zijn vergelijkbaar met die voor de ITB-trajecten.

3.4 Recidive

In april 1995 is onderzoek gedaan naar de recidive-gegevens van de ex-deelnemers. Van jongens die minstens een half jaar zijn uitgestroomd (dat wil zeggen vóór 1 oktober 1994), is nagegaan of zij sinds het verlaten van het project zijn veroordeeld in verband met strafbare feiten.

In totaal is de justitiële documentatie van 27 jongens onderzocht. Bij het onderzoek deed zich het probleem voor dat de namen van zeven jongens überhaupt niet voorkomen. Het gaat in bijna alle gevallen om Marokkaanse jongens. Verschil in spelling van hun namen en het feit dat zij in verband met een OTS zijn geplaatst, is hiervoor waarschijnlijk de reden. We weten niet of zij al of niet recidiveerden. In feite beschikken we dus over recidive-gegevens van twintig jongens.

Van deze twintig jongens recidiveerden er acht (dat is 40%).

Zes van hen zijn eenmaal veroordeeld nadat zij Werkstart verlieten. Het gaat om diefstallen c.q. inbraken (driemaal) poging tot zware mishandeling (eenmaal), openlijke geweldpleging (eenmaal) en eenmaal onbekend. De opgelegde straffen zijn plaatsing in een inrichting voor bijzondere behandeling, (al dan niet) voorwaardelijke plaatsing in een tuchtschool voor een periode variërend van vier tot tien weken en eenmaal is geseponeerd.

Twee jongens zijn tweemaal veroordeeld sinds uitstroom uit het project. Het gaat in beide gevallen om diefstallen c.q. inbraken. De opgelegde straffen zijn 4 tot 6 maanden tuchtschool.

Zes van de acht recidiverende jongens hebben het Werkstarttraject voortijdig verlaten. Dat is een aanmerkelijk groter aandeel dan gemiddeld voor alle deelnemers het geval is (zeventien van de dertig).

Voor zes van de acht recidivisten hebben de begeleiders van Werkstart al van tevoren al op de monitorformulieren aangegeven dat de kans op recidive groot is. De projectmedewerkers lijken een goed beeld te hebben van de cliëntèle van het project. Over de andere 22 deelnemers is een dergelijke aantekening vijfmaal gemaakt. Deze 'waarschuwingen' komen niet uit de lucht vallen. Twee recidivisten waren inmiddels weggelopen uit het JOC. Twee zeer problematische jongens werden overgeplaatst naar internaten. Nog eens twee deelnemers zijn aangemerkt als 'zware jongens' die ook nog eens ongemotiveerd bleken. De twee overige jongens waren moeilijk beïnvloedbaar door de Werkstartbegeleiders. De één was namelijk door Amal en buiten medeweten van Werkstart naar school gestuurd, de ander was labiel en gemakkelijk door criminele vrienden over te halen. Bij deze laatste twee recidivisten is niet expliciet vermeld of zij een hoge kans op recidive zouden lopen.

Twaalf jongens recidiveren niet in een periode van minimaal een half jaar na het verlaten van het project volgens de justitiële registers.

Bij dit onderzoek past de gebruikelijke kanttekening dat het feit dat een jongen niet voorkomt in de strafregisters, niet betekent dat hij geen strafbare feiten heeft gepleegd. Minstens één van de geïnterviewde jongens heeft verteld dat hij nog weleens een strafbaar feit pleegde, terwijl daarvan in de registers geen aantekening is gevonden: hij is er niet voor gepakt.

De recidive-gegevens krijgen enig reliëf wanneer we aangeven dat 60 tot 80% van

de (alternatief) gestraften opnieuw met justitie in aanraking komt¹³.

3.5 Conclusie

Vrijwel alle jongens uit de onderzoeksgroep van 30 jongens namen deel aan de modules training sociale vaardigheid en beroepsoriëntatie en -keuze. Deze modules zijn voor de meeste jongens noodzakelijke voorwaarden voor een vervolg in de richting van scholing en werk. De jongens leren luisteren, communiceren en zichzelf een houding te geven in serieuze, voor school en werk relevante omstandigheden. Bovendien leren ze na te denken over hun eigen interesses en deze vervolgens realistisch af te stemmen op hun eigen mogelijkheden en op de eisen die de maatschappij hun daarbij stelt. In korte tijd wordt de jongens bijgebracht hoe zij moeten solliciteren en wat er van hen gevraagd wordt om een bepaalde opleiding te volgen of beroep uit te oefenen.

De module onderwijs en opleiding is door dertien onderzochte jongens gevolgd. Zeven jongens hebben deze module afgerond en allemaal met succes. De belangrijkste oorzaken van uitval liggen in het te hoge niveau van cursus of opleiding, plotselinge overplaatsing buiten de regio of het direct kiezen voor een arbeidsplaats. Deze laatste oorzaak, gebrek aan tijd en een afkeer van school zijn redenen voor het niet-deelnemen aan de onderwijsmodule.

Werkstart heeft voor negentien onderzochte jongens met succes bemiddeld bij het vinden van een werkplek. Dertien van hen hebben hun contract uitgediend.

Uiteindelijk is het werktraject voor elf van de dertig onderzochte jongens succesvol te noemen. De motivatie van de jongens is van belang voor het succesvol afleggen van het traject. Daarnaast is de intensieve begeleiding van Werkstart en de werkgever een succesfactor voor deze module. Net als bij de onderwijsmodule betekent uitplaatsing naar huis of internaat buiten de regio het vroegtijdige einde van het traject. Tenslotte vormen onvoldoende opvang thuis en het ontbreken van huisvesting bij uitplaatsing voor de jongen een rem op het traject.

Al met al hebben dertien jongens uit de onderzoeksgroep het ITB-traject volledig en met succes afgerond. Het WEP-traject is door twee jongens succesvol doorlopen. Het project bereikt daarmee een successcore van 50%. De vijftien andere jongens hebben wisselende resultaten geboekt. Slechts een enkeling heeft niet één van de modules onderwijs en opleiding of arbeidsplaats gevolgd. De overgrote meerderheid heeft geleerd wat er allemaal bij komt kijken om een opleiding te volgen of een beroep uit te oefenen. Bijna alle jongens hebben daar niet alleen over geleerd maar zijn daar ook in de praktijk mee in aanraking gekomen. Bovendien weten zij nu beter waar ze staan, wat ze kunnen en wat ze willen.

De vier belangrijkste oorzaken van uitval gedurende het traject zijn:

- gebrek aan tijd voor een goed traject door uitplaatsing buiten de regio;
- gebrek aan 'grip' op jongen omdat hij zeer zware persoonlijke problemen heeft en/of te sterk vastzit aan het criminele circuit;
- een slechte thuissituatie:
 - . het ontbreken van een huis of woonruimte na uitplaatsing en/of,

13 Zie: Gerommel in de marge? Over nieuwe strafrechtelijke interventies en de rol van het WODC. Peter van der Laan en Ad Essers. In: Rechtsverzorging en wetenschap: een plaatsbepaling van het WODC bij het afscheid van J. Junger-Tas/ red.: M.M.J. Aalberts, J.C.J. Boutellier, H.G. van de Bunt. Arnhem: Gouda Quint.

- . onvoldoende opvangmogelijkheden voor de jongen thuis.
- een gebrekkig functionerend systeem van hulpverlening als de jongen buiten de inrichting verblijft.

Zeven jongens hebben ook na het Werkstarttraject nog een baan of volgen een opleiding. Dit zijn jongens die:

- al een vast contract hadden via Werkstart;
- een gecombineerd werk- en scholingstraject volgen bij het leerlingstelsel;
- een vervolgaanstelling hebben gekregen van de werkgever via Werkstart of op eigen initiatief van de jongere.

Nazorg

Werkstart geeft sommige jongens na beëindiging van het traject een 'tegoedbon'. Dit houdt in dat deze jongens ook na uitstroom kunnen terugvallen op ondersteuning en advisering van de medewerkers van Werkstart. In een enkel geval gaat het initiatief van Werkstart uit om deze jongens te blijven volgen. Meestal blijft het bij het aanbieden van de mogelijkheden om terug te vallen op Werkstart wanneer dat voor deze jongens nodig blijkt. Hierbij gaat het om deelnemers waarvan de kansen op een succesvol vervolg evident zijn maar waarover de medewerkers van Werkstart het idee hebben dat 'een vangnet' nodig kan zijn, als waarborg voor ondersteuning en vertrouwen. In de praktijk blijken jongens hiervan gebruik te maken zodat in een behoefte wordt voorzien.

Recidive

Uit het onderzoek blijkt dat vooral jongens die het project voortijdig verlaten hebben blijken te recidiveren. Kanttekening hierbij is dat het om kleine aantallen gaat. De kans op recidive wordt in de regel redelijk realistisch door Werkstart ingeschat, zo blijkt uit de recidivegegevens. Van zes recidivisten wordt nog voordat zij daadwerkelijk recidiveerden gesteld dat de kans hierop groot is.

4 Vijf jongens van Werkstart nader belicht

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk doen we verslag van diepte-interviews met jongens die hebben deelgenomen aan het project Werkstart. Uit de deelnemers zijn er vijf geselecteerd voor een diepte-interview, aan de hand van de volgende criteria:

- een redelijke spreiding over bevolkingsgroepen naar land van herkomst;
- een redelijke spreiding naar leeftijd bij instroom;
- tenminste zes maanden deelname aan een ITB-traject van Werkstart;
- spreiding naar afgeronde trajecten en voortijdige uitstroom;
- een redelijke spreiding over de totale looptijd van het project;
- zowel deelnemers vanuit het JOC als van Amal;
- een spreiding over de beide projectmedewerkers.

De begeleiders van Werkstart hebben contact opgenomen met de jongens die DSP heeft geselecteerd. Vervolgens heeft een onderzoeker van DSP een afspraak met hen gemaakt. De geselecteerde jongens waren alle bereid om de interviewer te woord te staan. Voordat de interviews plaatsvonden, zijn hun persoonlijke dossiers bestudeerd. Deze informatie is, voor zover relevant, verwerkt in deze rapportage. Daarnaast is een gespreksleidraad samengesteld.

De gesprekken droegen een 'informeel' karakter. Er werd niets opgeschreven of opgenomen. Direct na afloop is wel een gespreksverslag opgesteld door de interviewer. Het waren ook geen interviews die worden gekenmerkt door een 'vragenvuur'. Veel meer waren het 'openhartige gesprekken' waarbij het initiatief werd overgelaten aan de jongens terwijl de onderzoeker het gesprek stuurde. Alle jongens waren vooraf volledig op de hoogte gesteld van de bedoeling van het gesprek.

In dit hoofdstuk geven wij een volledige beschrijving van de interviews met twee van de vijf jongens. Voor een gedetailleerde beschrijving van de overige drie verwijzen we naar het tweede tussenrapport. De namen van de jongens worden omwille van de privacy niet in de rapportage genoemd. We duiden hen aan met een letter, dit conform de werkwijze in het tweede tussenrapport.

4.2 Een beeld van de geïnterviewde jongens

Drie van de geïnterviewde jongens zijn 17 jaar op het moment dat zij aan Werkstart mee gaan doen en twee zijn 16 jaar. Drie jongens zijn van Marokkaanse herkomst en er is één Surinaamse en één Nederlandse jongen geïnterviewd. Vier van de geïnterviewden hebben in het JOC gezeten, eentje in Amal. Allen zijn vanwege strafbare feiten in de justitiële inrichting terecht gekomen. Het gaat onder meer om joyriding, (winkel)diefstallen, berovingen en drugshandel. We geven een case-beschrijving van jongen A en jongen C.

Jongen A

A is van Nederlandse afkomst. Zijn biologische vader is onbekend. In zijn kindertijd woonde hij bij zijn moeder, stiefvader en stiefzusje. Voordat hij in het JOC werd geplaatst vanwege joyriding en winkeldiefstal zat hij meerdere keren in een jeugdinrichting. Hij is onder toezicht gesteld door de Kinderrechter en valt onder

de gezinsvoogdij van de stichting Jeugd en Gezin. Zijn onderwijsloopbaan is grillig. Na de basisschool heeft hij LOM-scholen bezocht. Vervolgens heeft hij drie jaar de LTS (metaalrichting) gevolgd. A spijbelde veel. In juni 1993 komt er een eind aan het volgen van regulier onderwijs. Hij wordt opgepakt door de politie en vervolgens van school gestuurd. De school wil namelijk geen slechte naam krijgen. Hij is uiteindelijk bij het PPI terecht gekomen. Op dat moment heeft hij al wat werkervaring bij een supermarkt en een veilingbedrijf. A houdt van voetbal, basketbal, muziek luisteren en winkelen. Hij wil graag snel zelfstandig worden.

A's Werkstarttraject

A is 16 jaar als hij oktober 1993 instroomt bij Werkstart. In eerste instantie wordt hem een WEP in het vooruitzicht gesteld. Hij wil geholpen worden om snel een baantje te bemachtigen. Dat krijgt hij ook, namelijk als magazijnbediende bij een doe-het-zelfwinkel. Met behulp van de Gouden Gids en via het bezoeken van bedrijven heeft A een duidelijker beeld gekregen wat hij wil gaan doen. De bedrijfsleider zegt deze jongens een kans te willen geven. Het sollicitatiegesprek verloopt goed zonder dat A daar toen in getraind was. Hij zal het minimumloon verdienen en krijgt een werkcontract. A zou alleen de middagen werken, de ochtenden bezoekt hij het PPI.

Twee dagen verlopen goed, maar de derde dag gaat het mis: hij neemt geld uit de kas. Als dat eenmaal ontdekt is biedt hij (in gezelschap van zijn Werkstart-begeleider) zijn excuses aan. Zijn baas reageert soepel en zegt: "terugbetalen en nooit meer doen". A betaalt het bedrag terug. Ook op de JOC-unit heeft A zijn fout gemeld. Vervolgens komt hij telkens veel te laat op zijn werk zodat hij al na drie weken ontslag krijgt. A is totaal niet meer gemotiveerd. Er is voor zijn ontslag nog contact geweest tussen Werkstart en de werkgever over de begeleiding. In deze periode is hij al uit JOC geplaatst en woont in het Centrum voor Jeugdhulpverlening (CvJ) aan de Nicolaas Maesstraat: een turbulente overgang. Het is voor Werkstart moeilijk om contact te krijgen met de mentor van het CvJ. A heeft zich ook ziek gemeld. Het WEP-traject wordt na deze vervelende ervaringen beëindigd.

Twee maanden later, het is dan februari 1994, wordt A weer aangemeld bij Werkstart omdat hij weer wil werken¹⁴. Hij heeft er bij het PPI een puinhoop van gemaakt. Nu wordt gekozen voor een ITB-traject. Zijn interesse ligt bij auto- en installatietechniek en hij wil monteur of loodgieter worden. Het blijkt dat A moeilijk bij de les is te houden. Vooral tijdens de trainingen sociale vaardigheid verliest hij nogal eens zijn concentratie. Oefenen valt hem (en zijn begeleider) dan ook zwaar. A is vervolgens aangemeld bij het arbeidsbureau Nieuw West. Hem is opgedragen zich zoveel mogelijk te laten inschrijven bij uitzendbureaus en ook zelf initiatieven te nemen. Zijn opleidingsniveau is te laag voor het leerlingstelsel en hij is er niet voor gemotiveerd. Het is lastig om werk voor hem te vinden omdat hij pas 16 jaar is en daardoor niet in aanmerking komt voor subsidieregelingen. A volgt via arbeidsbureau Nieuw Zuid een Intensieve Beroepen Oriëntatie-cursus (IBO) van drie weken bij het CBB. Het advies wordt loodgieter en dat lijkt hem ook wel wat. Hij kan bijna direct beginnen met een bijbehorend lesprogramma bij het CBB. Gedurende de CBB-cursus verdiept A zich in installatietechniek. A heeft in die tijd problemen met zijn huisvesting en leidt een vrij onregelmatig leven. Zijn uitkering wordt overgemaakt aan het begeleid kamerwonenproject. De CBB-opleiding is betaald door het arbeidsbureau. Hij valt onder de JWG-regeling en

14 A is dan inmiddels al enige tijd uit het JOC geplaatst. A werd dit maal aangemeld door één van de organisaties uit het netwerk van Werkstart.

heeft vrijstelling van leerplicht gekregen.

Hoewel hij goed gemotiveerd aan de CBB-cursus begint, haakt hij toch af. Dat is te wijten aan het feit dat hij uit het project Wennen aan Wonen bij het CvJ is gezet. Hij heeft zich niet aan de afspraken gehouden. Na het CvJ komt hij terecht bij het Poortgebouw. Daar verdwijnt hij direct uit het zicht. Hoewel het ITB-traject er in juni 1994 op zit houdt de Werkstart-begeleider contact met de gezinsvoogd. Zijn begeleider schrijft over hem in het Werkstart-dossier:

"A is erg labiel. Hij wordt gemakkelijk beïnvloed door leeftijdsgenoten. A is intensief begeleid, zowel door JOC, Werkstart als door de medewerkers van het begeleid wonenproject. In het hulpverleningsnetwerk zaten verder de gezinsvoogd, het PPI en het CBB. Na Werkstart belandde A 'op straat'. Ondanks de samenwerking tussen diverse instanties en het geduld van de werkgever is het mis gegaan. Werkstart kreeg geen grip op deze jongen."

A's visie op Werkstart

A is zeer tevreden over de kansen en begeleiding die Werkstart hem geboden heeft. Hoewel het tijdens het traject is misgegaan, heeft hij veel geleerd. Vooral de sollicitatietraining slaat hij hoog aan. Zonder de vaardigheden die hij daarmee heeft opgedaan zou hij nooit aan een baan komen, denkt hij. Hij heeft geleerd wat er tijdens een sollicitatiegesprek wordt gevraagd en hoe hij zich tijdens het gesprek moet opstellen. Ook weet hij nu hoe hij een sollicitatiebrief moet schrijven. Daarnaast vindt hij dat het project zin aan het verblijf in het JOC geeft. Hij vindt alleen dat zijn begeleider van Werkstart soms iets te enthousiast was. A vindt al snel dat mensen zich te veel met hem bemoeien.

Eigenlijk wist hij al bij het ingaan van het traject wat hij wilde: zelfstandig wonen en een opleiding tot of werk als loodgieter. Dat is zijn 'droombaan'. Zijn werkervaringsplaats bij de doe-het-zelfwinkel is op een mislukking uitgelopen omdat het volgens A allemaal wat te snel ging. Precies op het moment dat hij als magazijnbediende aan de slag kon, moest hij het JOC verlaten. Over zijn verblijf in het JOC zegt hij dat het wel gemakkelijk was, de medewerkers waren er soepel en flexibel in de omgang.

Om die reden had hij dan ook moeite met de overgang naar het begeleid kamer wonen aan de Nicolaas Maesstraat waar hij een minimum aan begeleiding (met zijn begeleider had hij slechts één keer per week contact) kreeg. In combinatie met de vereiste regelmaat van studie en werk werd dit allemaal te veel. Deze omschakeling kon hij niet aan. De stap was gewoon te groot, hoewel hij de baan in de winkel leuk vond. Tegelijkertijd wilde hij meteen 'alles', dus ook geld om te kopen wat hij wilde.

Zijn salaris werd echter niet direct uitbetaald. Vandaar die greep in de kas. Achteraf baalt hij daar goed van. Hij was blij dat Werkstart die baan voor hem had geregeld. Aan de andere kant is hij verheugd over de nieuwe kans die hij heeft gekregen. Via Werkstart is hij een scholings- en beroepsoriëntatietraject ingegaan. De test van het CBB was voor hem makkelijk want hij wist al wat hij wilde. Naar eigen zeggen had hij een voorsprong vanwege zijn certificaat van de LTS. De verwachtingen waren dan ook positief over de CBB-cursus installatietechniek, ook van zijn kant. Dat ging mis omdat hij verzuimde. Achteraf zegt hij dat hij er gewoon nog niet aan toe was. Hij vindt wel dat de cursus zinvol is geweest.

A na Werkstart

Via Werkstart en het arbeidsbureau is hij bij Maatwerk aangemeld. In de tussentijd is het evenwel misgegaan. Hij is uit het begeleid kamer wonenproject gezet en heeft wat met vrienden 'gerotzood'. Daarna is hij bij het begeleid wonenproject

van Lucifer terecht gekomen, waar hij nu nog woont. Hier is de begeleiding veel strakker.

Omdat stichting Maatwerk ondertussen werk voor hem had gevonden en hij met succes solliciteerde, heeft A langzamerhand zijn draai gevonden. Hij heeft drie maanden als onderhoudsman gewerkt op de sportvelden van de Watergraafsmeer en is daar erg trots op. Hij kreeg er regelmatig complimenten. Een grote vlag van Ajax hangt nu boven zijn bed. Daarnaast volgt hij PPI waarbij hij wordt klaargestoomd voor een opleiding als loodgieter. Hij kan elk moment worden opgeroepen voor de KMBO-opleiding. De opleiding is een gemengde stage/school-opleiding. Hij moet dan drie dagen werken en krijgt twee dagen per week les. Hij krijgt een uitkering via Maatwerk.

A geeft aan dat hij sinds een maand geen rotzooi meer heeft uitgehaald. Daarvoor nog wel maar niet zo intensief en roekeloos als in zijn 'moeilijke periode'. Zijn vrienden vragen hem regelmatig om klusjes met hen op te knappen. Zo legt hij precies uit waar hij met wat vrienden voor het laatst met succes een inbraak heeft gepleegd. Hij zegt dit soort dingen nu niet meer te doen omdat hij elk moment kan beginnen met de baan waar hij al zo lang op heeft gewacht. Ook wil hij de stap naar echt zelfstandig wonen maken. Hij voelt er niets voor zijn toekomst op het spel te zetten. Overigens heeft hij nog wel een leefstijl die gepaard gaat met het uitgeven van meer geld dan hij zich kan permitteren. A draagt dure kleding, bezoekt koffieshops en houseparties door het hele land.

Hij heeft sinds een half jaar een vaste vriendin. Voor de toekomst ziet hij een vaste baan als loodgieter voor hem wel weggelegd. Bovendien wil hij gewoon zelfstandig zijn. A heeft verder nog steeds goed contact met thuis, vooral met zijn moeder. Hij bezoekt zijn moeder twee keer per week en dan is het heel gezellig.

A is er ook van overtuigd dat hij over ongeveer een jaar zelfstandig genoeg is. In deze fase waarin hij weer nieuwe dingen gaat doen heeft hij naar eigen zeggen nog begeleiding nodig. Hij denkt dat hij een kleine voorsprong heeft omdat hij in het bezit is van een LTS-certificaat en een IBO-cursus heeft gevolgd. Mensen in zijn omgeving zeggen hem dat hij het wel aankan. Hij zegt:

"Dus ga ik er met volle overtuiging tegenaan. Dan heb ik geen eens tijd om aan rotzooi schoppen te denken."

Volgens A heeft Werkstart hem ervan overtuigd zijn tijd te besteden aan het investeren in de toekomst. Hij is op het spoor gezet om zich te oriënteren op de arbeidsmarkt. Eerst zocht hij dat in werk waarmee hij ook geld verdiende. Nu kan hij op korte termijn starten met een vakopleiding. Dit gecombineerde werk- en scholingstraject is nu wat hij wil. Bovendien heeft hij een aantal belangrijke praktische sociale vaardigheden geleerd die hij straks zeker nog nodig zal hebben.

Jongen C

C is in Marokko geboren en vlak daarna met zijn familie naar Nederland gekomen. Zijn ouders zijn inmiddels met de jongste kinderen teruggekeerd naar Marokko. Hij voelt zich hierdoor in de steek gelaten. C is toen bij zijn broer en diens gezin gaan wonen. Hij kan het met deze broer niet goed vinden. Daarnaast heeft hij nog een broer die in Nederland achter is gebleven.

Vanaf het vertrek van zijn ouders is het misgegaan met hem. Hij spijsbelt van school, zwerft met 'vrienden' over straat en maakt zich schuldig aan diefstal. In de vierde klas van de MAVO is hij van school gestuurd. Als hij voor de tweede keer is opgepakt wordt besloten dat de jeugdreclassering C hulp en steun zou bieden. Door het JOC wordt hij aangemeld bij Werkstart. Hij heeft al wat werkervaring opgedaan met vakantiebaantjes. Zijn werkinteresse ligt bij handel, verkoop en

administratie. Hij wil tijdelijk werken en vervolgens het MAVO-diploma halen.

C's Werkstarttraject

C is 17 jaar als hij in maart 1993 instroomt bij Werkstart. In de eerste twee maanden van het traject is éénmaal per week aandacht besteed aan sociale vaardigheden. Daarna eens per drie weken en vervolgens incidenteel. C leert problemen verwoorden, gesprekken voeren en solliciteren. Zijn begeleider geeft aan dat hij alles goed oppikt en dat hij mondig is. Hij heeft meer zelfvertrouwen gekregen. Hij heeft een aantal scholen bezocht om te beoordelen wat de mogelijkheden zijn en of hij er belangstelling voor heeft. Hij verzamelt alle informatie die hij nodig heeft om zelf een goede keuze te maken. Met zijn begeleider is uitgebreid besproken wat de voor- en nadelen zijn van het volgen van regulier onderwijs, ook tegen de achtergrond van zijn leeftijd. Daarnaast is de keuze voor een specifieke opleiding aan de orde geweest. Hij heeft zelf een keuze gemaakt voor een bepaalde school waar hij wordt aangenomen. Toch is daar vanaf gezien omdat hij bij nader inzien liever wil werken. Bovendien heeft hij op dat moment geld nodig voor de huur van een kamer.

In maart heeft C zich verdiept in de arbeidsmarkt. Hij heeft bekeken waar hij goed en minder goed in is. Ook heeft hij samen met zijn begeleider zijn kansen op werk geanalyseerd. Hij is naar een dagvoorstelling geweest waarbij de kantoorberoepen tegenover de fysieke beroepen werden geplaatst. Hij blijkt duidelijk meer belangstelling te hebben voor handel en kantoorwerk. Hij wil bovendien verder leren. Van april tot augustus heeft hij als magazijnmedewerker gewerkt bij een bank. Dat is zeer goed gegaan. Daarna wil hij niet meer terug naar school. Zijn begeleider noemt als opbrengsten voor de jongen: vastigheid in zijn leven, inkomsten, status, zelfvertrouwen, een toekomstperspectief en onafhankelijkheid van zijn broer. Mede door zijn werkervaring heeft hij vervolgwerk gekregen. Hij kan nu zelf verder. Hij vindt het leuk om nog met zijn begeleider te praten. Door middel van contact met Nieuwe Perspectieven (een netwerkinstantie van Werkstart) heeft hij huisvesting gevonden.

C's visie op Werkstart

C is vol lof over zijn begeleider van Werkstart: zij namen gezamenlijk alle mogelijkheden voor werk en school door. Uiteindelijk zou hij eerst gaan werken. Hij is nog steeds zeer blij met zijn baan bij de bank waar hij als magazijnmedewerker werkte. Alleen in de laatste fase ging dat niet helemaal goed en verzuimde hij een paar keer. Toen hij daar werkte zag hij allemaal mensen werken met computers en dat wilde hij ook wel. Dat is de reden van zijn belangstelling (in eerste instantie) voor administratief werk. Later kwam hij daar op terug. Maar deze periode heeft wel zijn ogen geopend voor de arbeidsmarkt. Behalve de het werken gedurende vijf maanden heeft C geleerd om zich volwassen op te stellen in 'moeilijke' (serieuze) situaties. Hij heeft geleerd hoe hij een gesprek kan voeren en wat er bij komt kijken wanneer je samenwerkt met andere mensen. Ook weet hij nu beter hoe je moet solliciteren. Daarnaast stelt hij het zeer op prijs dat zijn begeleider van Werkstart zich om hem bekommerde. Zij hielp hem wanneer hij problemen had, bijvoorbeeld met zijn broer of met huisvesting.

De belangrijkste betekenis van Werkstart voor C ligt volgens hem in het werk dat hij had op het moment dat hij JOC verliet. Toen hij weer bij zijn broer woonde werkte hij bij de bank. Dat was voor hem van belang: hij had iets om handen toen hij uit detentie kwam. Bovendien had hij regelmatig contact met zijn begeleider die hem steunde in zijn zoektocht naar werk, regelmaat en huisvesting.

C na Werkstart

Na Werkstart heeft C verschillende malen gesolliciteerd, voornamelijk bij banken en administratiekantoren. Hij kwam uiteindelijk als administrateur bij een automatiseringsbedrijf te werken. Na een maand of drie (hij had een tijdelijk contract) wist hij dat de hele dag achter een bureau en computer zitten niets voor hem is.

Vrij snel daarop kreeg hij via een kennis van een vriend een baan aangeboden als verkoper (fulltime) bij een kledingzaak aan de Nieuwendijk. Daar werkt hij op het moment van het interview nog steeds. Hij heeft het er goed naar zijn zin. Handel en verkoop van kleding is zijn lust en leven. Hij verdient er redelijk. Zijn doel is een eigen winkel voor dameskleding. Daarvoor wil hij zijn ondernemersdiploma halen. Dat wil hij in de avonduren gaan doen. Hij heeft daar al informatie over vergaard. Hij vindt het belangrijk om het vak eerst goed in de praktijk te leren. Zijn baas neemt hem overal mee naar toe zodat hij inmiddels goed inzicht heeft in het reilen en zeilen van de kledingbranche.

Toen hij werk had kon hij zich ook richten op huisvesting. Dat is niet makkelijk geweest, ondanks het feit dat hij redelijk goed verdient en zodoende wel wat kan betalen. Hij heeft eerst kamers met vrienden gedeeld: in de Bijlmer, Oud-West en Osdorp. Op het moment van het interview woont hij onder een zeer lichte vorm van begeleiding, hij noemt het zelf toezicht, in Oost.

Verder zegt hij het goed naar zijn zin te hebben: hij weet wat hij wil en ook hoe hij dat wil. Hij heeft een baan en wil straks verder leren. Vrienden van vroeger uit zijn 'slechte tijd' ziet hij niet meer. Daar wil hij ook niets meer mee te maken hebben, het waren 'slechte vrienden'. Nu heeft hij een paar goede vrienden en een vaste vriendin. Hij traint iedere week in de boksschool bij de Albert Cuyp. Verder gaat hij vaak naar uitvoeringen van een vriend kijken die op de toneelschool zit.

C geeft aan dat zijn leven er na Werkstart een stuk beter uitziet. Dit komt niet alleen door Werkstart, zegt hij:

"In eerste instantie moet je er zelf in geloven en moet je het ook zelf doen. Werkstart stimuleert dat en helpt je er ook mee."

Hij legt uit dat het belangrijk is dat je wat om handen hebt als je uit JOC geplaatst wordt. Anders zou de verveling al weer gauw toeslaan. Het is volgens C net dat duwtje in de goede richting dat je nodig hebt. Toch hangt dit ook voor een groot van de instelling van de persoon zelf af:

"Je moet vooral na dat eerste baantje alles zelf doen en dan komt het er echt op aan. Dan moet je zelf die discipline opbrengen en is het goed dat je dat geleerd hebt."

Inmiddels is hij eigenlijk verder dan de MAVO, vindt hij. Hij wil een specifiek diploma, namelijk voor ondernemerschap. De praktijk kent hij inmiddels behoorlijk goed. Hij vindt het tijd om zich te verdiepen in de theorie.

4.3 Analyse van de case-studies

Persoonlijke achtergronden

De vijf jongens waarmee is gesproken, hebben allen te kampen met een meervoudige problematiek. Voordat zij instroomden bij Werkstart verkeerden zij op diverse gebieden in een achterstandssituatie. Vier jongens zijn meerdere keren met politie en justitie in aanraking gekomen. De criminele activiteiten die zij hebben gepleegd, kunnen niet los worden gezien van een problematische jeugd.

Alle jongens hadden gezinsproblemen. Ouders gingen uit elkaar of keerden terug naar het land van herkomst. De jongens verlieten allen op jonge leeftijd het ouderlijk huis. De meesten hebben in meer dan één jeugdinrichting of -internaat gezeten. Hun vrije tijd brachten ze veelal op straat door met vrienden die ook niet de meest florissante vooruitzichten hadden. Ze spijbelden van school en hun schoolcarrières hebben een grillig verloop. Desondanks zijn twee jongens er in geslaagd om de LTS af te ronden.

Afgezet tegen de totale groep jongens die een Werkstarttraject hebben gevolgd, vormen deze vijf jongens gezien hun achtergrond niet de gemakkelijkste groep.

De wensen van de geïnterviewden wijken in het algemeen niet af van die van de meeste jongens van die leeftijd: zij willen graag zelfstandig wonen en een leuke baan of studie.

Waarin zij duidelijk wel afwijken is de kloof tussen dat toekomstbeeld en hun uitgangssituatie. Zij zijn nog niet toe aan volledige zelfstandigheid, met name op het terrein van huisvesting. Ook hun werk- en onderwijsachtergrond biedt weinig aanknopingspunten voor een perspectiefvol vervolg, nog afgezien van hun persoonlijke problemen. De scholingsgraad is laag en hun jeugdige leeftijd is eerder een nadeel dan een voordeel omdat ze geen echte werkervaring hebben.

Wat deze jongens toch motiveert om zich in te zetten voor 'een nieuwe start' is het inzicht dat dit wel eens de laatste kans kan zijn om het anders te doen. Zij zien dat zij door Werkstart allerlei mogelijkheden krijgen aangereikt.

De opbrengst van het Werkstarttraject

Alle geïnterviewde jongens zijn, soms met vallen en opstaan, toegeleid naar een tijdelijke baan. Ze vinden het werk dat zij verricht hebben zinvol om de volgende redenen:

- in plaats van detentie doe je tenminste iets waar je later wat aan hebt;
- je doet ervaring op in een richting waar je belangstelling naar uitgaat;
- je kunt in de praktijk uittesten of je wensen ook realistisch zijn;
- je kunt door werken beoordelen of het werk wel zo leuk is als het vooraf lijkt;
- je verdient er geld mee waardoor je na uitplaatsing niet met lege handen staat.

Een belangrijke opbrengst die de jongens aangeven is de regelmaat van het (beroeps)leven waarmee zij hebben kennis gemaakt.

Bij drie geïnterviewde jongens is het ITB-traject helemaal geslaagd. Zij zijn intensief begeleid. In mindere of meerdere mate kijken zij met een voldaan gevoel terug op een geslaagd werktraject van enkele maanden. Door de afronding van die werkzame periode hebben zij een positiever beeld van zichzelf gekregen: ze weten dat ze iets af kunnen maken.

Twee jongens zijn voortijdig afgehaakt. Eén van hen ging vervolgens een opleiding volgen die ook mislukte. De ander had liever een opleiding willen doen, maar kwam daar niet voor in aanmerking.

Een belangrijke opbrengst voor alle vijf jongens is het feit dat zij over hun eigen toekomst na zijn gaan denken. Zij hebben 'in de spiegel gekeken' en hebben bedacht wat zij willen: de criminaliteit in, dan wel terug naar school of gaan werken? Met name deze laatste vraag bleek van cruciaal belang. Met hun begeleiders bespraken zij de voor- en nadelen van school en werk.

De geïnterviewden hebben vrij uitvoerig training gekregen in sociale vaardigheden; het oefenen in het voeren van sollicitatiegesprekken was een belangrijk onderdeel. Zij hebben beroepstesten afgelegd en meegedaan aan een cursus ter oriëntatie op de arbeidsmarkt. Geen enkele geïnterviewde heeft een scholingsprogramma gevolgd:

zij gaven, meestal na overleg met hun begeleider, de voorkeur aan een werktraject. Uit de verhalen van de vijf blijkt dat zij konden profiteren van de goede contacten van Werkstart met externe organisaties zoals werkgevers, het arbeidsbureau en opleidingsinstituten. Het regelen van huisvesting en financiën behoort niet tot de taakvelden van Werkstart. Op deze terreinen is men afhankelijk van andere instanties. Gebleken is dat problemen met financiën (studiefinanciering of een werkloosheidsuitkering) en huisvesting belangrijke knelpunten zijn bij werk- en scholingstrajecten voor deze jongens.

Een probleem kan ontstaan als de jongens het JOC of Amal verlaten en op dat moment in het Werkstarttraject zitten. Bij twee jongens ontstonden huisvestingsproblemen die zo urgent waren dat het werk op een laag pitje kwam te staan. Een andere jongen gaf juist het omgekeerde aan: omdat hij een baan had, had hij vastigheid en regelmaat in zijn leven en kon hij zich richten op huisvesting, goede vrienden maken en orde op zaken stellen.

De visie van vijf jongens op Werkstart

Vier geïnterviewde jongens waren positief over Werkstart waarvan twee zelfs zeer positief. De vijfde gaf aan dat hij niets aan Werkstart heeft gehad.

De jongens gaven aan dat zij geleerd hebben om naar de toekomst te kijken en planmatig naar een concreet doel te streven. Hun tijdelijke arbeidsplaats zagen zij niet als einddoel, maar als een tussenstap of als 'adempauze'. Opmerkelijk is dat op één na alle jongens na deelname aan Werkstart willen doorleren. Zij hebben ingezien dat de banen die zij met hun huidige capaciteiten kunnen bereiken niet optimaal zijn.

Ook de sollicitatietraining slaan zij hoog aan, naast de verkregen inzichten in de arbeidsmarkt. Een neveneffect van het project is dat alle jongens bijna gedurende het gehele traject met een aantal belangrijke instanties in contact zijn gebracht.

Van de jongens die positief zijn geven twee jongens aan dat de begeleiding soms wel wat vermoeiend was. Ze moesten steeds maar weer ergens heen en dan nog eens nadenken over school of werk. Toch zien ook deze jongens in dat het de moeite waard is geweest.

Drie jongens zijn zelfs lovend over de begeleiders van Werkstart. Wat hen vooral aansprak was de getoonde belangstelling en de brede hulp die werd geboden. Dat die interesse en ondersteuning niet alleen beperkt bleef tot werken en school maar zich uitstreckte tot familie, huisvesting, vrijetijdsbesteding en gezondheid, heeft grote indruk op deze jongens gemaakt. De begeleiders hebben de jongens daadwerkelijk gestimuleerd om de zaken serieus aan te pakken en zich daarvoor in te zetten.

De ene jongen die niet positief over Werkstart was, bleek teleurgesteld in het resultaat van het traject. Zijn onderwijsniveau was te laag voor de door hem gewilde opleiding. De teleurstelling daarover wentelde hij af op Werkstart. Deze jongen is zelf uit het project gestapt. De andere jongen die het traject niet met succes heeft afgesloten kreeg problemen met zijn huisvesting. Inmiddels is hij die problemen de baas en kijkt hij toch wel voldaan terug op Werkstart. Zonder de fouten die hij daar heeft gemaakt, zou hij het nu nooit goed hebben kunnen doen, aldus deze Werkstarter.

De jongens na Werkstart

Met de vijf werkstartjongens werd gesproken over hun huidige en toekomstige werk, het bezoeken van school, hun vrijetijdsbesteding, huisvesting, het contact met familie en vrienden en eventuele banden met het criminele milieu.

In de tijd dat de interviews zijn afgenomen, verschillen de jongens onderling sterk

ten aanzien van hun dagbesteding.

Twee jongens hebben een vaste dagelijkse routine voor langere tijd. De één heeft een vijfdaagse werkweek, de ander gaat iedere dag naar school. De jongen die werkt wil daarnaast ook nog een avondopleiding volgen. De jongen die naar school gaat heeft een bijbaantje. Beiden zijn zeer tevreden over hun situatie.

Twee andere jongens staan op het punt om met een opleiding te starten. Bij de één kan dat elk moment het geval zijn, voor de ander is dat nog wat verder weg. Deze laatste jongen wordt begeleid door de reclassering en ziet mogelijkheden om een opleiding tot hulpverlener te gaan volgen. De jongen die dadelijk met een opleiding zal beginnen, combineert het onderwijstraject met een werkplek waarmee ervaring wordt opgedaan. Deze jongen heeft na Werkstart nog enkele maanden gewerkt en zich verder verdiept in zijn arbeidsmogelijkheden. Hij is verheugd over zijn toelating tot de gewenste opleiding.

De vijfde jongen is na Werkstart bezig zich verder te bezinnen. Ook hij wil het liefst een opleiding volgen, maar is er nog niet uit welke dat moet zijn.

Wat opvalt is dat op één na alle jongens er tijdens Werkstart de voorkeur aan hebben gegeven om te werken, terwijl zij zich erna hoofdzakelijk willen richten op scholing. Geconcludeerd kan worden dat Werkstart mogelijkheden biedt om twee sporen te volgen: een spoor voor de korte en de lange termijn.

De korte termijn heeft betrekking op het Werkstarttraject zelf en (eventueel) de periode vlak daarna. De geïnterviewden laten zien dat zij eerst willen werken. De mogelijkheden die Werkstart biedt zijn daar optimaal op afgestemd. De jongens hebben tijdelijk een werkplek en daarmee voor een overzienbare periode iets concreets om handen. Zij doen werkervaring op, komen in contact met andere mensen en verdienen daar geld mee. Om die eerste stap te kunnen maken is het verbeteren van sociale vaardigheden, sollicitatietraining en oriëntatie op de arbeidsmarkt noodzakelijk. Dat vinden deze jongens ook. Hierover zijn zij, die ene teleurgestelde jongen uitgezonderd, eensluidend in hun oordeel.

Tegelijkertijd zien zij meestal in dat de baan voor de korte termijn wel soelaas biedt, maar dat zij later toch ander werk willen doen. Tijdens Werkstart leren zij welke mogelijkheden zijzelf op dat moment hebben en welke capaciteiten vereist zijn om de door hen gewenste baan te bemachtigen. Dit betekent in de meeste gevallen dat zij een opleiding moeten volgen. De meeste geïnterviewden streven op langere termijn het liefst een combinatie van werk en scholing na. De accenten kunnen daarbij verschillend gelegd worden: een baan overdag en een avondstudie, een studie overdag en een bijbaantje in de avonden of op zaterdag en een gecombineerde opleiding en betaald werk.

Alle jongens geven aan hun tijd na het verblijf in de inrichting anders te besteden dan in de periode voordat zij in detentie kwamen. Werd hun verleden gekenmerkt door crimineel gedrag, op het moment van het interview zeggen zij zich meer gestructureerd bezig te houden met min of meer verplichtende activiteiten die toekomstgericht zijn. Dat geldt ook voor hun vrije tijd, voor zover zij daar nog aan toe komen. Het is niet denkbeeldig dat deze jongens bezig zijn met een soort inhaalrace waarin zij proberen goed te maken wat zij vroeger hebben laten sloffen. Dit geldt voor alle vijf jongens op het moment dat zij bezocht werden. Zij willen niets meer van 'die oude vrienden' weten waarmee zij impliciet meedelen dat zij afstand hebben genomen van een milieu waarin zij eens geworteld waren. Twee van de vijf jongens hebben zich direct na Werkstart niet meer met criminaliteit bezig gehouden en zeggen dat ook niet meer plan te zijn. De anderen hebben daar wat meer tijd voor nodig gehad. Eén jongen werd, nog tijdens Werkstart, door Amal letterlijk in de kou gezet en verviel toen weer in delinquent gedrag; hij wil daar nu definitief vanaf. Een ander kreeg tijdens en na Werkstart

problemen met huisvesting waardoor hij weer een zwervend bestaan ging leiden. Ook hij verviel weer in zijn oude patroon.

Na tijdelijk betaald werk te hebben verricht, is hun zelfvertrouwen toegenomen en hebben zij een rooskleuriger toekomstperspectief. Hiertoe moeten ook bepaalde randvoorwaarden, namelijk huisvesting, goede en duurzame sociale contacten, financiële zaken en (tijdelijke) ondersteuning vervuld zijn.

Al meerdere malen is erop gewezen dat huisvesting een eerste levensbehoefte is die tevens een randvoorwaarde vormt voor een gestructureerd en standvastig bestaan van jongeren. Valt het 'thuishonk' weg, dan is de kans groot dat ook de basis van andere levensterreinen wordt weggenomen. Om die reden is extra aandacht noodzakelijk bij de overgang van de inrichting naar buiten.

4.4 Conclusie

De vijf geïnterviewde jongens zijn te kenschetsen als probleemjongeren. Hoewel hun toekomstperspectieven gering zijn (of misschien juist: omdat) grijpen zij de kansen aan die Werkstart hen biedt. In het algemeen zijn ze positief over Werkstart en de begeleiding die ze kregen.

Alle jongens zijn via Werkstart aan de slag gegaan en hebben werkervaring opgebouwd. Daarnaast hebben zij sociale vaardigheden geleerd en hebben zich georiënteerd op de arbeidsmarkt. Enkelen van hen zijn na gaan denken over hun toekomst en hoe zij die in moeten richten.

De jongens zijn enige tijd na het verlaten van het project geïnterviewd. Enkelen van hen geven aan op dat moment een zinvolle dagbesteding te hebben: één werkt en een ander gaat naar school. Twee jongens zijn van plan op korte termijn met een opleiding te starten. De andere weet nog niet wat hij wil. De jongens geven aan meer toekomstperspectief te zien. Zij zijn in gaan zien dat een opleiding belangrijk is en zeggen zich daarvoor in te willen zetten.

Uit de interviews wordt duidelijk dat, behalve de begeleiding door Werkstart naar en op het werk, ook de huisvestingssituatie van de jongens enorm belangrijk is.

5 Het netwerk van Werkstart

5.1 Inleiding

Om een beeld te krijgen van het netwerk van Werkstart en de samenwerkingsrelaties, zijn naast gesprekken met de projectmedewerkers interviews gehouden met vertegenwoordigers van een aantal netwerkinstellingen. Het gaat om vertegenwoordigers van het JOC (en Amal), medewerkers van het project Nieuwe Perspectieven voor Jongeren op Achterstand te Amsterdam Nieuw-West, een medewerker van Arbeidsbureau Amsterdam Nieuw-West, een begeleider van het Cursushuis te Amsterdam-Noord, medewerkers van het team Jeugdreclassering van SIJA, een medewerker van huis van bewaring de Havenstraat en vertegenwoordigers van een werkgever van een Werkstart-jongere.

5.2 Interne samenwerking

Het JOC

Werkstart werkt nauw samen met het JOC. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de deelname (tot april 1995) van projectmedewerkers aan het wekelijkse voortgangsoverleg over jongens en de bestaande informele contacten. Het JOC beschouwt Werkstart als een eigen methodiek van hulpverlening. Het project sluit aan op het dagprogramma van het JOC en richt zich daarbij vooral op het aspect arbeid.

Zowel het JOC als Werkstart kennen trainingen voor sociale vaardigheden. Men stemt de inhoud van de trainingen op elkaar af om te voorkomen dat dingen dubbel gebeuren, of juist dat men tegen elkaar in werkt. Ook binnen beroepsoriëntatie is er een koppeling: Werkstart kan gebruik maken van de werkplaats van het JOC zodat een gerichte oriëntatie mogelijk is. Voor wat betreft het onderwijs geldt dat Werkstart gebruik kan maken van de programma's die het JOC heeft, bijvoorbeeld computer-ondersteund onderwijs.

Het project is dan ook stevig in het JOC verankerd.

Deze verankering betekent voor het project dat de instroom van jongeren verzekerd is. Het project richt zich op een moeilijk bereikbare doelgroep. Door de plaatsing in een inrichting, komt de jongen binnen het bereik van instanties die iets voor hem kunnen betekenen.

Het verblijf in het JOC is een goed moment op om in te grijpen in de situatie van een jongen. Er is controle op het doen en laten van de betrokkene en zaken als drank of drugs zijn minder gemakkelijk voorhanden dan buiten. Bovendien is er van verschillende kanten begeleiding die op een normaal bestaan is gericht. De begeleiding van Werkstart bij de overstap van de jongere naar de vrije wereld acht het JOC van belang. De geïnterviewden van het JOC zijn zeer positief over het feit dat Werkstart op de achtergrond aanwezig en dat de jongens daar terecht kunnen.

Vertegenwoordigers van het JOC zijn in het algemeen zeer tevreden over de samenwerking met Werkstart. Het project handelt snel en accuraat. De medewerkers tonen betrokkenheid en hebben voldoende deskundigheid in huis. Volgens de geïnterviewden van het JOC versterken Werkstart en het JOC elkaar. Men geeft aan hiervoor in de toekomst nog meer mogelijkheden te zien. Algemene knelpunten voor een verdere versterking zijn een gebrek aan tijd en capaciteit in

verband met de grote werkdruk binnen het JOC en het feit dat het altijd moeilijk is om verbindingen naar nieuwe ontwikkelingen te leggen. De verbinding is in de loop van het bestaan van Werkstart wel sterker geworden, zoals bijvoorbeeld blijkt uit het gezamenlijk optrekken bij bedrijfsbezoeken.

Men geeft aan dat het project een toegevoegde waarde heeft voor het JOC, namelijk:

- er is een netwerk opgebouwd met instellingen voor arbeid en onderwijs;
- er zijn structurele contacten met werkgevers tot stand gebracht;
- er is know-how over regelgeving en financiering op het terrein van arbeidstoeleiding;
- er is kennis over de problemen rond arbeidstoeleiding voor deze jongens;
- er zijn feitelijk gezien meer jongens vanuit het JOC aan het werk gegaan dan zonder Werkstart het geval zou zijn.

Amal

De samenwerking met Amal heeft minder duidelijk vorm gekregen dan die met het JOC. Een rol hierin speelt het feit dat beide projecten in 1993 zijn gestart en in ontwikkeling waren. In het begin heeft Werkstart een afwachtende houding aangenomen. In de loop van 1993 en begin 1994 zijn de medewerkers van Werkstart actiever opgetreden in de richting van Amal. Aanmeldingen kwamen op gang, maar de samenwerking bleef beperkt.

De geïnterviewde die in de loop van 1994 bij Amal is ingeschakeld, geeft aan dat binnen Amal wel behoefte bestond aan een project als Werkstart. In principe bood het langere verblijf van jongens in Amal goede aanknopingspunten voor een geslaagd traject richting werk. Door de sluiting van Amal is het niet mogelijk geweest dit verder uit te werken.

Algemeen

Een knelpunt dat zich soms voordoet in de samenwerking tussen Werkstart en JOC, is het verschil in behandeling van een jongen op de werkplek en in de inrichting. Op de werkplek worden de jongens als volwassene behandeld terwijl ze in het JOC pupil zijn en elke zelfstandigheid verliezen. Het is voor jongens niet gemakkelijk daarmee om te gaan. In de training in sociale vaardigheden wordt hieraan in individuele gevallen aandacht besteed. Jongens worden getraind in het omgaan met verschillende rollen.

Gezien de samenwerking en de gemeenschappelijke belangen is een duidelijke taakafbakening vooral tussen JOC en Werkstart van belang. Duidelijk moet zijn wat de coach van een jongen moet doen en wat voor Werkstart is. Er wordt op gewezen dat Werkstart niet teveel hooi op de vork moet nemen en zich moet beperken tot taken op het terrein van arbeid. De projectmedewerkers wijzen erop dat de taakverdeling helder is en dat de samenwerking met de JOC-coaches goed verloopt. Werkstart beperkt zich in het algemeen tot activiteiten op het terrein van arbeid. Al gaat men daar incidenteel weleens buiten, bijvoorbeeld als snel handelen noodzakelijk is, zoals het regelen van verblijfspapieren.

5.3 Externe samenwerking

Beroepsoriëntatie en opleidingen

De medewerkers van het project hebben een netwerk opgebouwd van organisaties die met scholing en arbeid van jongeren actief zijn. Men heeft regelmatig contact met het CBB in verband met de beroepsoriëntatie. De samenwerking met deze instantie is goed en men kan er altijd terecht met een jongen. Ook in verband met de plaatsing op een opleiding werkt men met het CBB samen.

Andere belangrijke partners zijn de landelijke consultants voor het leerlingwezen, streekscholen en enkele KMBO-scholen. Overigens zijn voor deze instanties de jongens van Werkstart geen bijzondere klanten. Men heeft vaker met dit soort jongeren te maken en er zijn dan ook geen speciale afspraken mee gemaakt.

Ondanks de goede samenwerking doet zich op het terrein van opleidingen een knelpunt voor. Het is in de meeste gevallen onmogelijk om tussentijds in te stromen in een opleidingstraject. Voor Werkstart is dit een groot probleem omdat daar wel het gehele jaar door jongens worden aangemeld. Het is niet altijd mogelijk om een plaats op een opleiding te realiseren op het moment dat daar behoefte aan is.

In dit verband is de suggestie van de geïnterviewde die verbonden is aan de Havenstraat van belang. Volgens hem zou Werkstart niet alleen in individuele gevallen moeten bemiddelen. Daarnaast zou het project ook kunnen werken met gesloten groepen in de richting van werkgevers. Dit biedt in elk geval meer mogelijkheden voor een gericht onderwijsaanbod op het moment dat het nodig is.

Een ander knelpunt is dat opleidingen weinig flexibiliteit bieden: opleidingen zijn lang en oriëntatie is vaak een belangrijk onderdeel. Werkstart heeft behoefte aan korte deeltijd opleidingen: jongens willen namelijk niet meer naar school. Bovendien is er geen behoefte aan het onderdeel oriëntatie.

Over deze knelpunten is overleg gevoerd, maar hiermee zijn geen resultaten geboekt. Gedurende haar gehele bestaan is het project hiermee geconfronteerd. Een relatief klein project als Werkstart kan het algemene beleid op dit terrein niet of nauwelijks beïnvloeden.

Arbeidstoeleiding

Op het terrein van de arbeidstoeleiding is veel geïnvesteerd in netwerkopbouw. Dit gebeurde deels vanuit individuele contacten in verband met jongens, maar er is ook structureel aan netwerkvorming gewerkt. Werkstart werkt bij het zoeken naar werkplekken samen met diverse organisaties, zoals het arbeidsbureau, consultants voor het leerlingwezen en bureau Maatwerk.

Vooraf met het arbeidsbureau Amsterdam Nieuw-West is de samenwerking intensief. Eind 1993 is ten behoeve van Werkstart en project Nieuwe Perspectieven voor Jongeren op Achterstand een convenant gesloten met dit Arbeidsbureau waarmee bestaande knelpunten zijn aangepakt. Dit convenant houdt onder andere in:

- het arbeidsbureau Nieuw-West verzorgt actieve bemiddeling voor maximaal 25 cliënten per jaar van Werkstart en voor maximaal 75 cliënten per jaar van het project Nieuwe Perspectieven;
- het arbeidsbureau stelt een vaste consultant aan voor bemiddeling van jongeren van Werkstart en Nieuwe Perspectieven.

Deze afspraken zijn van belang. Immers, het project mag formeel zelf niet bemiddelen en tot dusverre meenden arbeidsbureaus steeds dat de jongens van het JOC en Amal onbemiddelbaar zijn. Via deze afspraken heeft het arbeidsbureau de verantwoordelijkheid op zich genomen om zich voor deze jongens in te spannen. Volgens de projectmedewerkers is een vaste consultant absoluut noodzakelijk voor de bemiddeling van haar doelgroep.

De naar aanleiding van het convenant aangestelde consultant geeft aan dat de samenwerking tussen arbeidsbureau en Werkstart goed is. Werkstart verstrekt veel informatie over de aangemelde jongens en geeft een volledig beeld van hen. Voordeel hiervan is, dat werkgevers goed kunnen worden ingelicht over de jongen die in het bedrijf terecht komt. Ook de werkgever kan daar vervolgens op inspelen.

Bij problemen op de werkplek kan de consulent een beroep op Werkstart doen voor hulp. Dit kan van belang zijn om het traject af te ronden. De consulent wijst erop dat het zonder een enigszins stabiele thuissituatie voor jongens erg moeilijk is om een traject met succes te doorlopen.

Met bureau Maatwerk overlegt men soms over individuele jongeren over plaatsing in het kader van Jeugdwerkgarantie-wet (JWG). De JWG is echter verstopt, van januari tot april 1995 was er een instroomstop. Bovendien mag men een jongere niet in de marktsector plaatsen. Dit terwijl de doelgroep van Werkstart in het algemeen juist bij bedrijven terecht moet.

Samen met Nieuwe Perspectieven is Werkstart in overleg met Maatwerk over:

- vaste consultants;
- geoormerkte plekken voor de doelgroep van de projecten;
- plaatsing op werkplekken in de marktsector;
- samenwerking na plaatsing van jongens.

Dit overleg heeft nog geen concrete resultaten opgeleverd onder andere vanwege reorganisaties bij Maatwerk.

Medio 1994 zijn de Kaderregelingen Arbeid (KRA) en Uitzendwerk (KRU) voor jongeren onder de achttien jaar van Werkstart en Nieuwe Perspectieven gaan gelden. Dit naar aanleiding van de verzoeken die vanuit beide projecten hiertoe waren gedaan. Tot dan toe werden aan werkgevers geen subsidies verstrekt als zij een jongere van zestien of zeventien jaar aanstelden. Van de regelingen is slechts tweemaal gebruik gemaakt. De KRU is opgeheven en voor de KRA is een subsidiestop afgekondigd.

Door deze gang van zaken bestaat het knelpunt voor subsidiëring van werkgevers bij de aanstelling van jongeren onder de 18 jaar nog steeds. Werkgevers kunnen zo niet (financieel) over de streep worden getrokken om een jongen aan te stellen.

Werkgevers

Ook met (potentiële) werkgevers heeft Werkstart contacten opgebouwd.

De geïnterviewde vertegenwoordiger van een werkgever waar een jongen is geplaatst die anoniem wil blijven, geeft aan dat men het als een maatschappelijke plicht ziet om mee te werken aan de terugkeer van criminele jongens in de samenleving. Het is daarbij uiteraard van belang dat de risico's voor een onderneming zo klein mogelijk zijn. Daarom wil men de achtergronden van een jongen goed kennen en - zeker in het begin van het traject - zorgen voor goede begeleiding. Dit gebeurt in nauwe samenspraak tussen de betreffende werkgever en Werkstart. Het is voor een optimalisering van de kans van slagen van essentieel belang dat niet alleen de jongere, maar ook de werkgever begeleid wordt.

Het bedrijf heeft twee jongens geplaatst. Deze werkgever is heel positief over de samenwerking met Werkstart en het functioneren van één van de geplaatste jongens¹⁵. Voor de betrokken jongen worden zo weinig mogelijk uitzonderingen gemaakt en deze draait mee in de gebruikelijke procedures (bijvoorbeeld bij de sollicitatie). De jongen is zeer gemotiveerd en probeert een nieuwe start te maken.

Een knelpunt bij het vinden van arbeidsplekken is de economische situatie: er is een algemeen gebrek aan banen. Ook Werkstart wordt hiermee geconfronteerd en is dan ook gedwongen veel tijd te besteden aan het zoeken naar werkplekken.

¹⁵ De andere jongen is werkzaam geweest op een andere afdeling; over hem had de geïnterviewde geen nadere informatie.

Instellingen en projecten voor hulpverlening

Niet alleen het vinden van een opleiding of een arbeidsplaats voor een jongen is van belang. Als een plek gevonden is, heeft een jongen vaak extra begeleiding nodig om tot een succesvolle afronding te komen. De verleiding is immers groot om, eenmaal buiten de inrichting, oude gewoonten weer op te pakken. Jongens zoeken hun oude vrienden weer op en ze komen gemakkelijk met drank, drugs en/of bepaalde vormen van criminaliteit in aanraking.

Bovendien doet zich vaak de situatie voor dat de thuissituatie van de jongen niet stabiel is of heeft een jongen geen huisvesting.

Om deze redenen werkt Werkstart samen met gezinsvoogden en instellingen en projecten voor jeugdhulpverlening, bijvoorbeeld project Nieuwe Perspectieven, het cursushuis, het team Jeugdreclassering en projecten voor begeleid kamerwonen. Men tracht deze in te schakelen voor algemene begeleiding en beperkt zelf de begeleiding tot aspecten van arbeid. Overigens lukt dit niet altijd. Men regelt soms ook andere zaken voor jongens, bijvoorbeeld verblijfspapieren of andere relevante dingen.

De geïnterviewde medewerkers van het project Nieuwe Perspectieven in Amsterdam-west geven aan dat er een goede samenwerking is. Werkstart regelt de werkcontacten voor een jongen en Nieuwe Perspectieven doet de verdere begeleiding, zoals huisvesting.

Een vergelijkbare afspraak is gemaakt met het Cursushuis, een voorziening voor opvang en begeleiding in Amsterdam-Noord. Twee deelnemers van Werkstart zijn in deze voorziening geplaatst.

De geïnterviewden van de hulpverleningsinitiatieven geven aan dat de samenwerking goed verloopt: zij is intensief in het begin en neemt daarna af. Men houdt elkaar regelmatig op de hoogte van de voortgang. Over de samenwerking zijn in het algemeen geen structurele afspraken gemaakt, zij komt tot stand in de contacten in verband met individuele jongens. Men is positief over het project en waarderen de inzet en betrokkenheid van de medewerkers.

De voordelen van de samenwerking zijn volgens deze betrokkenen:

- samen sta je sterker in de richting van werkgevers: deze heeft meer vertrouwen in een uitgebreid begeleidingsteam;
- Werkstart heeft heel veel informatie over de jongen en zijn netwerk en dat scheelt andere instanties veel werk;
- Werkstart heeft specifieke deskundigheid over arbeidstoeleiding en nuttige contacten;
- er is een overbrugging tussen verblijf in de inrichting en daarbuiten.

Ook in de samenwerking met netwerkinstanties doen zich soms knelpunten voor. Een medewerker van Werkstart geeft aan dat het soms moeilijk is een geschikte instantie voor doorverwijzing te vinden. In die gevallen worden de problemen van jongens buiten het werk niet opgepakt.

In de taakverdeling tussen externe hulpverleners en Werkstart doen zich weleens knelpunten voor. De projectmedewerkers geven bijvoorbeeld aan dat zij soms taken uitvoeren die eigenlijk door gezinsvoogden gedaan zouden moeten worden. Dit gebeurt alleen als het belang van de jongen dat vereist en als snel handelen noodzakelijk is. Hierbij is het van belang dat de case-load van gezinsvoogden erg hoog is.

Daarnaast kan Werkstart vaak wel meepraten over beslissingen die ten aanzien van jongens worden genomen (bijvoorbeeld door de gezinsvoogd of in het verlengde daarvan de kinderrechter) maar kan uiteraard niet zelf beslissen. Dit kan ten gevolge hebben dat besluiten worden genomen die tegen het belang van Werkstart indruisen, bijvoorbeeld de overplaatsing van een jongen naar een andere inrichting

terwijl deze aan het werk is via het project.

Soms ook wordt Werkstart ten onrechte niet in de overwegingen die tot een beslissing leiden, betrokken.

Contacten met andere jeugd-inrichtingen

Met het Nieuwe Lloyd, de Kwartaalcursus en de rijksinrichtingen Eikenstein en de Overberg zijn in het begin van het project gesprekken gevoerd over eventuele samenwerking. In het algemeen was er interesse om jongens vanuit deze instellingen mee te laten doen aan Werkstart. Dit heeft in concreto tot één aanmelding bij het project geleid.

Dat niet is samengewerkt voor andere jongeren heeft verschillende redenen. In het ene geval (de behandel-unit van het Nieuwe Lloyd) kon Werkstart niet zoveel extra's toevoegen. In een ander geval (het Nieuwe Lloyd algemeen) kon vanuit de inrichting te weinig begeleiding worden geboden. Soms ook sluiten qua leeftijd de doelgroepen niet aan (Kwartaalcursus). Voorts zijn er ook praktische nadelen zoals fysieke afstand (Eikenstein en de Overberg) aan deze samenwerking verbonden.

5.4 Samenwerking en overleg op beleidsniveau

Naast de genoemde overleggen met Maatwerk en het arbeidsbureau Amsterdam Nieuw-west, is in de loop van het project meer aandacht besteed aan de beleidsmatige aspecten van de arbeidstoeleiding van de doelgroep van het JOC. Dit met het oog op de tweede doelstelling van Werkstart: het bevorderen van structurele mogelijkheden voor de justitiële groep.

Werkstart werkt samen met projecten die zich richten op arbeidstoeleiding van jongeren met politie- en justitiecontacten. We noemden de samenwerking met het Arbeidsbureau Nieuw-west en project Nieuwe Perspectieven. Daarnaast participeert Werkstart in een beleidsoverleg dat is gericht op uitwisseling, netwerkontwikkeling, deskundigheidsbevordering en het gezamenlijk realiseren van structurele voorzieningen voor de regio. Deelnemers naast Werkstart zijn:

- project Nieuwe Perspectieven;
- huis van bewaring de Havenstraat;
- het CNV-brugproject samen met het Leger des Heils (WLTC);
- de reclassering.

Vanuit dit overleg is bij de gemeente Amsterdam aangedrongen op specifieke aandacht voor de doelgroepen van deze projecten bij de in het kader van de aanpak van de werkloosheid op te richten NV Werk. Hierbij is ervoor gepleit een structuur op te zetten voor beleid en uitvoering.

Daarnaast is er een overleg opgezet tussen deze vijf projecten en de gemeente Amsterdam, het Regionaal Bureau Arbeidsvoorziening, de GSD, de politie, de NV Werk (i.o.) en organisaties die in Amsterdam Zuidoost actief zijn voor een vergelijkbare doelgroep (WOP en COP). Onderwerp van gesprek is hoe de bestaande projecten en aanpakken kunnen worden verbreed naar andere gedeelten van de stad en versterkt. Er bestaan plannen om een blauwdruk te maken van de toegepaste aanpakken in Amsterdam Nieuw-west en Zuidoost.

In dit verband moet ook het project Vrijhaven genoemd worden, waarin enkele scholen trachten een passend onderwijsaanbod te realiseren voor een doelgroep die lijkt op die van Werkstart.

Met het ontstaan van deze overleggen wordt zichtbaar dat vanuit de uitvoering (ook door Werkstart) het beleid erop wordt aangesproken om structurele voorzieningen

voor de doelgroep justitiële jongeren te realiseren. Er is een structuur opgezet waarbinnen allerlei aspecten op dit terrein worden besproken. Het kost uiteraard tijd om tot concrete resultaten te komen, zeker gezien de verkokering die zich op dit terrein voordoet.

5.5 Conclusie

Door het project is een netwerk opgebouwd waarin vertegenwoordigers van arbeidstoeleidingsorganisaties, onderwijs en hulpverlening (waaronder gezinsvoogden) zijn opgenomen. Daarnaast zijn er ook contacten met werkgevers. Vanwege de sterke koppeling van Werkstart aan het JOC heeft daarmee ook het JOC zelf (indirect) de beschikking gekregen over dit netwerk. Aan netwerkontwikkeling wordt behalve door het JOC ook door het ministerie van justitie belang gehecht. Dit blijkt uit "Visie, doelstelling en actieplan", een Raamwerk voor de sector Justitiële Jeugdinrichtingen. In dit raamwerk wordt 'netwerkontwikkeling' als één van de beleidsuitgangspunten geformuleerd.

Het netwerk is noodzakelijk om tot plaatsing van jongens op een arbeidsplek te komen. Werkstart kan dat niet alleen maar heeft daar anderen bij nodig. De deelname vanuit verschillende sectoren aan het netwerk leidt er toe dat op uitvoerend niveau de bestaande verkokering wordt doorbroken. Op beleidsniveau is daar vooralsnog geen sprake van. Wel zijn de eerste stappen gezet om dit te bereiken.

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 De structurele voortzetting van het project

De resultaten van Werkstart

Voor het onderzoek naar het functioneren en de resultaten van project Werkstart zijn diverse bronnen aangeboord. Het gaat om schriftelijk materiaal van het project, registratiegegevens van 30 van de 66 deelnemers (monitoren), interviews met de project-medewerkers, interviews met vijf ex-deelnemers, interviews met vertegenwoordigers van netwerkinstellingen, inclusief het JOC en gegevens betreffende de justitiële documentatie van deelnemers.

Uit de analyse van registratie-gegevens van de deelnemers blijkt dat het project heeft gezorgd voor de begeleiding van enkele tientallen jongens. Vrijwel allen hebben meegedaan aan de modules sociale vaardigheden en beroepsoriëntatie. Tweederde gedeelte van hen heeft gewerkt. Een kleiner aantal heeft scholing gevolgd.

Vijftien van de onderzochte jongens (dat is 50%) hebben het Werkstart-traject volledig afgerond. Zij hebben sociale vaardigheden opgedaan, hebben georiënteerd op wat zij met hun toekomst willen, hebben soms een opleiding gevolgd en hebben werkervaring opgedaan. Zeven van hen hebben na afsluiting van het traject een vaste baan.

In het algemeen bestaat er waardering voor het project. De vijf geïnterviewde jongens zijn in algemene zin positief over Werkstart en over de begeleiding die zij hebben gekregen. Alle geïnterviewde vertegenwoordigers van netwerkinstellingen oordelen positief over de aanpak van het project.

Onderzoek naar recidive-gegevens van de ex-deelnemers wijst uit dat van de jongens die minstens een half jaar zijn uitgestroomd, acht van de twintig in de justitiële registers voorkomen. Zes van hen waren voortijdig uitgestroomd uit het Werkstart-traject.

Voor de beoordeling van de resultaten van het project grijpen we ook terug op de door het project geformuleerde werk-doelstellingen. We schenken kort aandacht aan de doelstellingen afzonderlijk.

Doelstelling 1: Het selecteren van jongens en hen voorbereiden op werk door training en opleiding.

Deze doelstelling heeft het project bereikt. Ongeveer 40% van de potentiële kandidaten die aan de harde instroom-criteria voldoen (leeftijd en regio), stroomt daadwerkelijk in. Omdat niet wordt geregistreerd of iemand al dan niet gemotiveerd is, of al dan niet naar school kan, is verdere specificatie niet mogelijk. Het project bereikt het vantevoren vastgestelde instroom-target van 20 à 25 jongens per jaar.

Vrijwel alle jongens doen mee aan training in sociale vaardigheden en een deel van hen wordt geplaatst op een opleiding.

Doelstelling 2: Het plaatsen van jongens op een arbeidsplaats en de begeleiding ervan.

Van de 30 jongens die wij uitgebreid hebben onderzocht heeft tweederde deel gewerkt. Zij hebben voor kortere of langere tijd, soms op meerdere plekken, werk-

ervaring opgedaan. Al deze jongens zijn tijdens hun werkperiode (en in de periode voor plaatsing) door de medewerkers van Werkstart begeleid.

Doelstelling 3: Het overbruggen van de overgang van detentie naar vrijheid en zelfstandigheid.

Hier heeft het project aan bijgedragen. Veel deelnemers hadden een zinvolle dagbesteding op het moment dat zij de inrichting verlieten. Bovendien bood Werkstart de jongens ook begeleiding na het verlaten van de inrichting waardoor de overstap iets geleidelijker plaatsvond. Dit geldt met name voor de jongens die het traject helemaal afronden.

Een cruciaal aspect bij de overgang is de huisvestingssituatie van de jongens. Als deze niet goed geregeld is, is de kans op succes gering. Op de huisvestingssituatie heeft het project weinig invloed.

Doelstelling 4: Het actief bevorderen dat de jongens zo snel mogelijk vaste banen vinden.

Door het formuleren van deze zware doelstelling heeft het project het zich niet gemakkelijk gemaakt. Toch is men erin geslaagd deze - gedeeltelijk - te realiseren: zeven jongens (dat is ongeveer 20 %) van de onderzochten heeft na Werkstart een vaste baan. Het zal duidelijk zijn dat dit zeker ook de verdienste van de jongens zelf is.

Bovendien komt een aantal deelnemers er tijdens het traject achter dat ze alsnog een opleiding willen volgen, hoewel ze daar vooraf juist niet voor voelden.

Doelstelling 5: Het opbouwen van een bestand van werkplekken.

Deze doelstelling is al snel na de start door het project zelf ter zijde geschoven omdat de hiervoor benodigde investering gezien de schaal van het project niet efficiënt is. Toch zijn via de intensieve werkwijze bij bemiddeling voor werk en scholing een flink aantal werkplekken gevonden.

Doelstelling 6: Het vormen van een netwerk van deelnemers die jongens helpen bij het vinden en houden van werk en hun verdere ontwikkeling.

Hierin is het project geslaagd. Met veel relevante instellingen en organisaties zijn goede relaties opgebouwd en wordt samengewerkt. In het algemeen is de waardering van de netwerkorganisaties voor het project groot, hetgeen de samenwerking bevordert. Een belangrijke factor hierin is de kwaliteit van de begeleiding van Werkstart.

Doelstelling 7: Het uitbouwen van een werkwijze en methodiek voor arbeidstoeleiding van de justitiële doelgroep.

Gedurende het project is een eigen werkwijze en methodiek ontwikkeld voor de toeleiding van jongeren. Deze valt te kenschetsen als maatwerk, persoonsgericht, actief, stimulerend, er-op-af, intensief, niet-bureaucratisch en omvat de aspecten die voor de deelnemers van belang zijn.

Samenvattend concluderen we op basis van de onderzoeksgegevens dat het project in grote lijnen de vantevoren geformuleerde werk-doelstellingen heeft bereikt. Daarmee is ook één van de beide hoofddoelstellingen gerealiseerd, namelijk het bieden van een arbeidstoeleidingstraject aan jongens uit het JOC, waarbij zij worden voorbereid op en toegerust voor werk. Het project heeft een gestructureerde aanpak voor arbeidstoeleiding van jongens vanuit een justitiële setting ontwikkeld. Jongens hebben werkervaring opgedaan en een aantal van hen is zich nadrukkelijk gaan bezinnen op de eigen toekomst.

Aanbeveling 1

Op basis van deze resultaten achten wij het zinvol de aanpak van het project structureel voort te zetten. Wij bevelen de Begeleidingscommissie aan ervoor zorg te dragen dat het ontwikkelde aanbod voor deze justitiële doelgroep die moeilijk bemiddelbaar is, alsmede het opgezette netwerk gehandhaafd en zo mogelijk verder uitgebouwd wordt.

Aanbeveling 2

Vooralsnog zal het project in elk geval tot 1 januari 1996 worden voortgezet. Wij bevelen aan dat de Begeleidingscommissie van het project eveneens wordt gecontinueerd. De belangrijkste taak van de commissie is om in samenspraak met het SaC/JOC, justitie, gemeente, arbeidstoeleiding, project en andere betrokkenen te zorgen voor een structurele voortzetting van de aanpak van Werkstart.

De volgende aanbevelingen richten zich tenzij anders aangegeven tot het SaC/JOC.

6.2 De organisatie bij voortzetting

Positionering van het project ten opzichte van het JOC

De begeleidingscommissie heeft gevraagd om in het geval van een positieve aanbeveling omtrent de voortzetting, de voor- en nadelen van de voortzetting van het project binnen of buiten het JOC op een rijtje te zetten.

Voordelen van voortzetting binnen het JOC zijn:

- de instroom van jongens met justitiecontacten is gewaarborgd;
- het verblijf in het JOC biedt een goed aangrijpingspunt, de jongens zijn immers bereikbaar (ze zitten binnen) en soms zijn ze extra gemotiveerd voor verandering;
- het JOC is meer dan een gevangenis, men vindt het van belang dat jongens perspectieven krijgen;
- de openheid van het JOC waardoor het mogelijk is dat met toestemming van de kinderrechter jongens tijdens het verblijf naar buiten gaan;
- de mogelijkheid van korte lijnen tussen Werkstart en JOC, waardoor niet-bureaucratisch gewerkt kan worden;
- men heeft een goed beeld van de jongens, hier kan bij de begeleiding gebruik van worden gemaakt hetgeen van wezenlijk belang is voor een succesvol traject;
- de bestaande mogelijkheden van het JOC kunnen worden benut, bijvoorbeeld bij de training sociale vaardigheden, oriëntatie en onderwijs;
- bij de overstap van de jongen van de inrichting naar buiten wordt hij begeleid;
- voor het JOC is het van belang dat het netwerk van arbeidstoeleiding en onderwijs blijft bestaan en wordt onderhouden;
- voor het JOC is het eveneens een mogelijkheid om structurele aandacht te blijven besteden aan arbeidstoeleiding van haar pupillen, de kwaliteit van de opvang krijgt een impuls.

Nadeel van functioneren binnen het JOC is:

- bij beperking van de instroom tot jongens vanuit de inrichting kunnen capaciteitsproblemen ontstaan bij onvoldoende instroom;
- er kunnen grote discrepanties ontstaan tussen het functioneren van de jongens binnen en buiten de inrichting (op het werk of de opleiding);
- de leeftijd van de jongens in het JOC is 16 en 17 jaar en daarmee zijn ze vrij jong om in het arbeidsproces te participeren;
- niet alle JOC-ers kunnen meedoen, de wrange situatie dat jongens uit andere regio's niet mee kunnen doen, blijft bestaan.

Vervolgens dient bepaald te worden hoe het project bij voortzetting gepositioneerd zal worden ten opzichte van het JOC.

Indien besloten wordt tot doorgaan binnen het JOC zijn er twee mogelijkheden: de aanpak wordt een integraal onderdeel van bestaande programma's of zij functioneert daar apart van, zoals nu het geval is. Hoewel wij van mening zijn dat de eerste mogelijkheid de meest ideale is, denken wij dat op dit moment voor de tweede optie gekozen zou moeten worden. De overwegingen hiervoor zijn de volgende.

- Het JOC is overwegend naar binnen gericht. Werkstart is een van de eerste initiatieven waarbij op meer structurele wijze de blik naar buiten gericht wordt. Werkstart is gericht op de begeleiding bij de overgang naar buiten, de programma's binnen het JOC zijn dat niet zozeer.
- Bovendien is de werkwijze van het project en de attitude van de project-medewerkers zeer specifiek. Werkstart beoogt perspectief op de langere termijn te bieden, terwijl het JOC zich meer op de kortere termijn richt. De enthousiasmerende, persoonsgerichte en non-conformele opstelling van de project-medewerkers is mede-bepalend in de bereikte successen.

Het gevaar bestaat dat wanneer op dit moment besloten wordt om de aanpak van Werkstart een onderdeel van het JOC te maken, de specifieke kwaliteiten ervan verloren zullen gaan. En daarmee de kansen op succes bij jongens.

In de huidige setting verloopt de samenwerking tussen het JOC en project Werkstart goed. Er zijn veel informele contacten bijvoorbeeld met de coaches van jongens en de mogelijkheid van deelname aan Werkstart wordt meegenomen bij de intake van jongens. Met de nieuwe units die in plaats van Amal zijn ingericht, moeten de contacten nog op gang komen.

Aanbeveling 3

Wij bevelen aan indien tot voortzetting van de Werkstart-aanpak binnen het JOC wordt besloten, deze gefaseerd op te zetten. In eerste instantie dient de Werkstart-aanpak apart vorm te krijgen naast de bestaande programma's. Uiteraard is samenwerking met het JOC en vooral met de coaches van belang voor een succesvol traject. Op de langere termijn dient ernaar te worden gestreefd dat de Werkstart-aanpak een onderdeel wordt van het programma van het JOC. Het is daarvoor noodzakelijk dat het JOC zich nog meer op het bieden van langere termijn perspectieven aan haar pupillen gaat richten.

Aanbeveling 4

De bestaande samenwerking tussen JOC en Werkstart dient te worden voortgezet en steeds verder te worden uitgebouwd. Vooral de samenwerking met de nieuwe units verdient speciale aandacht.

Aanbeveling 5

Wij bevelen de Begeleidingscommissie en het SaC/JOC aan bij de verantwoordelijke politici aan te geven dat een bepaalde categorie jongeren (bijvoorbeeld als zij in een andere regio wonen) niet aan een traject kunnen deelnemen. Zij dreigen tussen wal en schip terecht te komen als hen geen perspectieven worden geboden.

Structurele samenwerking

Zowel om praktische als principiële redenen is - onafhankelijk van de keuze van voortzetting binnen of buiten het JOC - nauwe samenwerking van Werkstart met andere organisaties noodzakelijk. Dit alleen al om voldoende instroom van jongeren te realiseren. Daarnaast kan op die manier een meer structurele en brede

aanpak ontwikkeld worden. Bij eventuele samenwerking heeft Werkstart haar methode te bieden en de begeleiding op middellange termijn gedurende het werktraject.

Er zijn diverse opties voor samenwerking.

De eerste is een verdere uitbouw van de samenwerking met project Nieuwe Perspectieven in Amsterdam-west. Hierdoor zou een breed aanbod ontstaan op het gebied van hulpverlening en arbeidstoeleiding. Nadeel is dat deze aanpak zich vooralsnog beperkt tot een gedeelte van Amsterdam. Voor deze samenwerking bestaan goede voorwaarden, deze verloopt nu al goed. Men heeft voor een deel dezelfde cliëntèle.

Een tweede mogelijkheid is samenwerking met andere inrichtingen zoals het Nieuwe Lloyd. In de lopende periode is daar, ondanks enkele pogingen daartoe, weinig van terecht gekomen. Praktische problemen zoals de fysieke afstand, spelen daarin een rol.

Een derde mogelijkheid is een samenwerking met andere onderdelen van het SaC, zoals Darna, Darha en Woodroose.

Aanbeveling 6

Wij bevelen het SaC/JOC aan te streven naar een verdere uitbouw van de samenwerking met het project Nieuwe Perspectieven. Op die manier komt op termijn voor jongeren een traject van preventie tot arbeidstoeleiding tot stand. Voor Werkstart heeft samenwerking onder meer het voordeel van extra instroom van jongeren. Voor Nieuwe Perspectieven heeft samenwerking het voordeel van langduriger begeleidingsmogelijkheden en kennis en deskundigheid op het terrein van de arbeidstoeleiding.

Het beleid van arbeidstoeleiding voor jongeren met justitiecontacten

Bij de start van het project is ook een meer beleidsgerichte doelstelling geformuleerd. Men beoogde een bevordering van structurele mogelijkheden voor de arbeidstoeleiding van de justitiële groep jongeren.

In dit verband is door het project geparticipeerd in een samenwerkingsverband van vijf projecten die zich alle op arbeidstoeleiding van jongeren met politie- en justitiecontacten richten. Vanuit dat samenwerkingsverband is onder andere overleg gestart met de gemeente en de arbeidsvoorziening over een meer structurele aanpak. Hiermee wordt onder andere een specifieke aandacht voor deze doelgroep beoogd en het doorbreken van de verkokering op dit terrein.

Deze activiteiten sluiten aan bij een gemeentelijke beleidsprioriteit, namelijk het vergroten van de werkgelegenheid voor en de arbeidsparticipatie van jongeren. In dit verband is de totstandkoming van de NV Werk van belang.

Aanbeveling 7

Wij bevelen de Begeleidingscommissie en het SaC/JOC aan te realiseren dat de in diverse projecten opgebouwde kennis en ervaring op het terrein van arbeidstoeleiding voor jongeren met justitiecontacten verder wordt versterkt en verbreed. Hiervoor dienen op beleidsniveau randvoorwaarden te worden geschapen; daar dient de regie ter hand genomen te worden. De gemeente Amsterdam en het bureau Arbeidsvoorziening zijn hierin direct verantwoordelijk en dienen door de Begeleidingscommissie en het SaC/JOC hierop te worden aangesproken. Overigens zouden ook het ministerie van Justitie en werkgevers(organisaties) hierin betrokken kunnen worden. Op deze manier kan de bestaande verkokering doorbroken worden.

Aanbeveling 8

Voorts bevelen wij aan dat de gemeente Amsterdam met de NV Werk specifieke aandacht geeft aan jongeren met justitie- en politiecontacten. Reguliere bemiddeling voor deze groep is onvoldoende, zij heeft intensieve begeleiding nodig.

Tevens bevelen wij het arbeidsbureau Amsterdam Nieuw-west aan vooralsnog de speciaal voor Nieuwe Perspectieven en Werkstart aangestelde consulente te handhaven. Deze functie is van belang voor het structurele functioneren van Werkstart en vergelijkbare initiatieven.

6.3 Noodzakelijke randvoorwaarden

De methode van Werkstart

Binnen Werkstart zijn verschillende vormen van aanpak ontwikkeld voor arbeidstoeleiding. Hierbij is aangesloten op de behoefte van jongens en van het JOC.

De Individuele Traject-begeleiding is het hoofdprodukt van het project. Hieraan hebben in de periode van februari 1993 tot mei 1995, 39 jongens deelgenomen.

De tweede vorm betreft de Werkervaringsplaats waarin jongens eveneens betaalde werkervaring op doen, zij het gedurende een korte periode. Aan deze vorm namen dertien jongens deel.

In de derde en minst vergaande vorm van incidentele Werkprojecten, is sprake van een soort vakantie-werk. Gezien de doelstellingen van het project, het realiseren van arbeidstoeleiding, is in de incidentele projecten weinig tijd en energie geïnvesteerd door de projectmedewerkers.

De maximale capaciteit van het project is niet geheel benut. Er was ruimte om nog enkele jongens extra te helpen.

Een belangrijk aspect van het project is het feit dat een traject start op het moment dat de jongen vast zit in de inrichting. Dit is een gunstig moment om in te grijpen in de situatie van jongeren. Ze denken na over hun toekomst en zijn in een aantal gevallen gemotiveerd om zaken te veranderen. Het perspectief dat ze via Werkstart krijgen kan voldoende zijn om te stoppen met criminele activiteiten.

Binnen de verschillende trajecten kunnen jongens deelnemen aan diverse modules. Het gaat om training sociale vaardigheid, beroepsoriëntatie en -keuze, onderwijs en opleiding en werk. Ook kunnen jongens eventueel aan losse modules meedoen. Vrijwel alle jongens doen mee aan de modules training sociale vaardigheden en beroepsoriëntatie en -keuze.

De begeleiding die Werkstart aan jongens biedt is vooral op aspecten van het werk gericht. Men levert maatwerk en de begeleiding is intensief, persoonsgericht en niet-bureaucratisch. De projectmedewerkers zorgen vooral in de beginfase van het traject voor een intensieve begeleiding en hebben dan een goed beeld van het functioneren van de jongen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de voorspelling van de projectmedewerkers omtrent de recidive-kansen van de jongens.

Een deel van de jongens rond het traject niet succesvol af. Van een aantal van hen kan dat reeds in een vroegtijdig stadium voorspeld worden.

Aanbeveling 9

Wij bevelen aan om de methode van Werkstart voort te zetten en verder te ontwikkelen. Voor arbeidstoeleiding van de doelgroep van het project is maatwerk nodig en een niet-bureaucratisch optreden.

Aanbeveling 10

Voorts willen wij in overweging geven om gedurende het traject een moment in te bouwen waarin beslist wordt of een jongen daadwerkelijk aan het werk kan. De motivatie van de jongen is daarin vooral van belang.

Voordeel van een dergelijke constructie is dat een constructie van 'beloning' kan worden ingevoerd. Een jongen die gemotiveerd is in het voortraject en zijn best doet wordt beloond met een werkplek. Op die manier kan mogelijk uitval worden voorkomen en frustraties bij de jongen, werkgevers en projectmedewerkers.

Het netwerk

Werkstart heeft een uitgebreid netwerk opgebouwd waarmee goed wordt samengewerkt. Er is door Werkstart een verbinding tot stand gebracht tussen justitiële organisaties en instanties voor arbeidstoeleiding en scholing. Het JOC heeft de beschikking gekregen over een netwerk voor arbeid, waarmee de verkokering enigszins is teruggebracht.

Het JOC is de interne netwerkorganisatie van Werkstart. Het aanbod van het JOC en dat van Werkstart is op elkaar afgestemd en men maakt gebruik van elkaars kwaliteiten. Een goede taakafbakening, met name met de coaches van jongens is van belang, zeker zolang een jongen in het JOC zit.

Ook met externe partners werkt men goed samen. Het gaat om organisaties voor arbeidstoeleiding, onderwijs en hulpverlening. Vooral deze laatste zijn van belang. Uit de monitoren en de interviews met jongens blijkt dat de huisvestingssituatie van de jongens van cruciaal belang is voor een succesvol traject.

Daarnaast heeft het project goede contacten met werkgevers en slaagt men erin werkplekken voor jongens te vinden.

Aanbeveling 11

Werkstart moet ervoor waken teveel hooi op de vork te nemen en haar begeleiding zoveel mogelijk beperken tot zaken die werk betreffen. In dat verband is een goede afstemming met de coaches van het JOC van blijvend belang. Bij vertrek van een jongen uit het JOC dient in samenwerking tussen de begeleider van Werkstart, de coach van het JOC, de gezinsvoogd en eventueel andere hulpverleners vastgelegd te worden welke activiteiten uitgevoerd moeten worden in het kader van de nazorg. De eerste verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij het JOC. Het gaat bijvoorbeeld om huisvesting, regelen verblijfspapieren, inkomen, relaties thuis en contacten in verband met het werktraject. Alleen de laatstgenoemde activiteit dient strikt genomen voor rekening van Werkstart te komen.

Opleidingen

In de opleidingen doen zich knelpunten voor:

- jongens kunnen niet op elk gewenst moment instromen,
- het onderwijs voldoet inhoudelijk niet aan de behoeften van de jongens van Werkstart.

Het project is er niet in geslaagd deze knelpunten op te lossen. Dit was, gezien de aard van het onderwerp ook niet te verwachten.

Aanbeveling 12

Wij bevelen aan blijvend aandacht voor dit probleem te vragen en dit te doen in samenwerking met andere projecten en initiatieven voor arbeidstoeleiding van jongeren met politie- en justitiecontacten. Mogelijk biedt het project Vrijhaven in de toekomst mogelijkheden om aan de wensen van het project tegemoet te komen.

Registratie

Voor de analyse van de deelnemers van Werkstart is in samenwerking tussen projectmedewerkers en project een monitor opgesteld. Dit omdat het project handmatig registreert in de vorm van persoonsdossiers.

Aanbeveling 13

Om tot sneller inzicht in de stand van zaken met betrekking tot de deelname te komen en resultaten zichtbaar te maken, bevelen wij aan dat het project een betere (geautomatiseerde) registratie gaat voeren.